

Lietuvos advokatūra ir advokatai Lietuvoje

Dėl savo nepriklausomumo advokatūra buvo ir yra nekenčiama autokratų, diktatorių, tų, kas valdo šalį savo nuožiūra

(*Petras Leonas. Advokatų profesija ir jų organizacija, 1930*)

JUOZAS ČIVILIS

ADVOKATAS

Pirmojo pasaulinio karo išvakarėse didžioji dalis lietuvių advokatų ir advokatų padėjėjų buvo susitelkę prie Vilniaus ir Kauno apygardos teismų. Vilniuje praktikavo advokatai Augustinas Janulaitis, Mykolas Römeris, Jonas Vileišis, advokatų padėjėjai broliai Mykolas ir Vaclovas Biržiškos, Antanas Smetona, Kaune – Martynas Yčas, Petras Leonas, Stanislovas Narutavičius, Vladas Stašinskas ir kiti. Jie stovėjo priešakinėse Nepriklausomos Lietuvos kūrėjų gretose. Lietuvos nepriklausomybės laikais teisingumo srityje dėl pagrindinių dalykų, anot tų įvykių dalyvio, žinomo prieškarinio teisininko, advokato Rapolo Skipičio, reikšmingiausiai pasireiškė Petras Leonas ir Stasys Šilingas (Rapolas Skipitis. Nepriklausoma Lietuva, 1967).

Turime didžiuotis, kad pirmojoje Nepriklausomos Lietuvos vyriausybėje iš šešių ministrų net trys – Martynas Yčas, Petras Leonas ir Vladas Stašinskas – buvo advokatai. Pastarieji du prieš karą per dvidešimt nepriklausomybės metų kartu sudėjęs net keturiolika kartų buvo renkami vadovauti advokatų korporacijai.

Apie advokatus rašyta kaip apie valstybės, mokslo veikėjus, bet apie jų profesinę veiklą užsimenama tik prabėgom. Dėl duomenų stokos dabar sunku, o tiksliau – neįmanoma aprašyti kiekvieno net žymaus advokato Lietuvos advokatūros labai nuveiktų darbų. Dar mažiau duomenų išlikę apie jų vestas bylas – skandalingesnės, beje, net po kelis kartus aprašytos, žinoma, kaip įprasta, tik atsainiai paminėjus vieno ar kito advokato, padėjusio teisiamajam „išsisukti“ nuo pelnytos bausmės, pavardę.

Apie tarpukario advokatus ir advokatūrą nemažai yra rašęs advokatas Zigmas Toliušis – dalis jo darbų paskelbta prieškarinio leidiniuose, kiti saugomi įvairiuose Lietuvos rankraštynuose. Sovietmečiu apie advokatus ir advokatūrą ne knygas, o skundus ir tardymo protokolus rašė – daugiausia žinių apie tai galima pasisemti Ypatingajame archyve. Nuosekliai aprašyti tuo metu buvusios tvarkos tiesiog neįmanoma, nes nuo pat valdžios olimpo viršaus iki pačios apačios liguista kokio nors mažai išsilavinusio valdžios atstovo vizija, užgaida ar dalyko esmės nesupratimas, pavydas neretai virsdavo įstatymu, įsaku, o daug dažniau – tiesiog prieštaranga, sunkiai paaiškinama ir pakeičiama instrukcija. Prie šių dalykų pridėjus kai kurių vykdytojų ribotumą ir padlaižių bei karjeristų entuziazmą, normaliam žmogui teliko pasakoti politinius anekdotus ir juoktis pro ašaras. Bet ir tokiomis sąlygomis advokatai Lietuvoje dirbo.

PIRMOJI ADVOKATŲ TARYBA

Nepriklausomos Lietuvos teisingumo aparatas buvo pradėtas organizuoti 1918 metų pabaigoje Vilniuje. R. Skipitis rašė, kad „tuo metu išėjusių aukštąjį teisių mokslą lietuvių visoje mūsų valdomoje Lietuvos dalyje galėjo būti ne daugiau 20 asmenų, šiek tiek daugiau tuomet buvo teisininkų nelietuvių: žydų, rusų, lenkų ir vokiečių. Bet šie anuo metu menkai temokėjo lietuviškai kalbėti, o lietuviškai rašyti, galima sakyti, nei vienas jų nemokėjo. Taigi visų teisininkų anuomet Lietuvoje tebuvo tik apie 40 asmenų, kurių didesnė pusė buvo lietuviškai visai neraštingi. O visiems teisingumo srities reika-

lams ir tuomet jau buvo reikalinga nemažiau 400 teisininkų. Bet ir tokią mažą aukštojo mokslo teisininkų dalį teturėdamas pirmasis teisingumo ministeris ir didžiausias nepriklausomos Lietuvos teisingumo organizatorius Petras Leonas energingai ėmė kurti teisingumo aparatą, kuriuo vėliau galėjome ne tik pasidžiaugti, bet ir pasididžiuoti – lietuvių teisininkų dauguma nuėjo dirbti į 178 besikuriančius teismus ir prokuratūrą ir tik keletas pasiliko advokatais.“ (Rapolas Skipitis. Nepriklausoma Lietuva, 1967)

Kaip matyti iš Lietuvos Valstybės Tarybos X sesijos II dalies devynioliktojo posėdžio 13 protokolo stenogramos, 1918 m. lapkričio 26 d. vakare teisingumo ministras Petras Leonas pristatė Laikinojo Lietuvos teismų ir jų darbo sutvar-

Lietuvos Valstybės Tarybos nariai, Lietuvos Nepriklausomybės akto signatarai. Iš kairės į dešinę: sėdi – advokatas Jonas Vileišis, Jurgis Šaulys, Justinas Staugaitis, advokatas Stanislovas Narutavičius, Jonas Basanavičius, buvęs advokato padėjėjas Antanas Smetona, Kazimieras Šaulys, Steponas Kairys, Jonas Smilgevičius; stovi – Kazimieras Bizauskas, Jonas Vailokaitis, Donatas Malinauskas, Vladas Mironas, buvęs advokato padėjėjas Mykolas Biržiška, Alfonsas Petrusis, Saliamonas Banaitis, Petras Klimas, Aleksandras Stulginskis, Jokūbas Šernas, Pranas Dovydaitis.

Vilnius, 1918 m. vasario mėn. Fotografas A. Jarušaitis. (LNM)

kymo įstatymo projektą. Anot pranešėjo, „Laikina konstitucija einant, Lietuvoje veikia rusų įstatymai, bet organizuoto teismo nėra. Teismai turi būti organizuoti įstatymų keliu. Nei vienas teisėjas negali būti paskirtas neturint tam tikro įstatymo. Tobulaus teismų organizacijos projekto dabar pagaminti negalima: tam reikia daug laiko. Tuo tarpu mes ilgai be teismo palikti negalime, negalime prašyti ir vokiečių valdžios palikti jos teismą, nes jis yra tik teismo parodija. Kuo greičiau mes galėsime atimti teismą iš svetimų rankų, tuo geriau.“ Tarybos narių prašoma skubos tvarka priimti įstatymo projektą. Per svarstymą tik vienas Mykolas Biržiška, iki Pirmojo pasaulinio karo buvęs prisiekusiojo patikėtinio padėjėjas, pastebi, kad įstatymo projekte nieko nepasakyta apie advokatūrą (Lietuvos Valstybės Tarybos protokolai, 1991).

Kitų Valstybės Tarybos narių advokatūros klausimas nesudomino ir minėtas įstatymas buvo priimtas. Nuo 1918 m. gruodžio 3 d. prasidėjo teismų perėmimas iš vokiečių okupantų rankų. Kadangi Laikinojo Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo įstatymo § 2 nustatė, kad „ir teismą sutvarkant ir teisiant turi galios tie įstatymai, kurie yra buvę rusų valdžiai esant“, tad advokatūros institutas Lietuvoje turėjo organizuotis ir tvarkytis pagal 1864 m. Rusijos imperijos teismų sutvarkymo įstatymą. Todėl teisingumo ministro P. Leono nurodymu, kaip ir buvo anksčiau, prisiekusieji advokatai privalėjo „prisirašyti prie Apygardos teismo“ (Aplinkraštis Nr. 5, Laikinosios Vyriausybės Žinios, Kaunas, 1919 m. balandžio 4 d., Nr. 5).

Pirmieji į šį raginimą 1919 m. atsiliepė prisiekusieji advokatai M. Sleževičius (kovo 21 d.), A. Grajauskas (gegužės 9 d.),

K. Samajauskas (gegužės 12 d.). Kai prie apygardos teismų susibūrė per dvidešimt advokatų, 1920 m. rugpjūčio 31 d. prisiekusieji advokatai Petras Leonas ir Stasys Lukauskas kreipėsi į Vyriausiąjį Tribunalą su tokio turinio pareiškimu: „Buvusiųjų Teismo Rūmų teises ir pareigas eina Lietuvoje jos Vyriausiasis Tribunalas. Buvusis Rusijos valdžios laikinas uždraudimas steigti kai kuriose Rusijos dalyse Prisiekusiųjų Advokatų Tarybas negali veikti Lietuvoje dėl to, kad jis yra priešingas Lietuvos Konstitucijai, gi kiti įstatymai apie prisiekusius advokatus veikia sulig Laik. Liet. Valst. Konstitucijos § 3. Dabar Lietuvoje yra daugiau kaip 20 prisiekusiųjų advokatų. Todėl eidami įstatymu apie Teismų organizaciją § 357 ir sek., turime garbės prašyti Vyriausiąjį Tribunalą sukviesti prisiek. advokatų visuotinę susirinkimą jų Tarybai organizuoti.“

Prie pareiškimo pridėtas prisiekusiųjų advokatų sąrašas, į kurį įtrauktas dvidešimt vienas asmuo. Tai Andrius Bulota, Ozeris Finkelšteinas, Naftalis Fridmanas, Adolfas Grajauskas, Simonas Rosenbaumas, Mykolas Sleževičius, Antanas Tumėnas, Kazimieras Venclauskis, Vladas Stašinskas, Kazys Samajauskas, F. P. Bračiulis (iš Čikagos), Vilhelmas Lukas, Jonas Rešotkinas, Sergejus Šeremetjevskis, Petras Leonas, Stanislovas Narutavičius, Jurgis Priferis, Tevelis Blochas, Liubomiras Bociarskis, Stasys Lukauskas, Boleslovas Dirmantas.

Kaip atsiminimuose rašo P. Leonas, „prisiekusiųjų advokatų korporaciją ir jų darbą tvarkantieji įstatymai liko tie, kurie veikė prieš Didįjį karą. Kai tik valstybė sutvarkė teismus ir jų darbas įėjo į teisėtą vagas, reikėjo ir advokatus sutvarkyti. Teismų sutvarkymo įstatymo 357 str. sako: „Kiekvienos Teismo Rūmų apygardos prisiekusieji advokatai ren-

ka iš savo tarpo tvarka, 358–365 str. nustatyta, gyvenantiems toje apygardoje advokatams prižiūrėti, tam tikrą prie Teismo Rūmų tarybą, taip pat tos tarybos pirmininką ir pirmininko padėjėją, kuris, pirmininko nesant arba jam sergant, eina jo pareigas. Lietuvoje Vyriausiasis Tribunolas eina Teismo Rūmų pareigas, tad šio įstatymo prasme Lietuva yra viena apygarda.“ (Petras Leonas. Raštai. T. 3. 2005, p. 164–165)

Vyriausiasis Tribunolas 1920 m. lapkričio 6 d. tam reikalui paskyrė savo narį Augustiną Janulaitį ir pavedė pirmininkauti bendram prisiekusiųjų advokatų susirinkimui per jų Tarybos rinkimus. Pastarasis 1920 m. gruodžio 5 d. sukviėtė organizacinę Lietuvos prisiekusiųjų advokatų susirinkimą. Į pirmosios Advokatų tarybos rinkimus atvyko penkiolika (P. Leono teigimu – šešiolika) advokatų iš tuo metu prie apygardos teismų jau buvusių dvidešimt aštuonių advokatų. Nutarta į Tarybą išrinkti septynis narius.

Pirmuoju Prisiekusiųjų advokatų tarybos (toliau – Advokatų tarybos) pirmininku buvo išrinktas Vladas Stašinskas (9 balsais), vicepirmininku – O. Finkelšteinas, Tarybos nariais – A. Bulota, A. Grajauskas, K. Venclauskis, M. Cimkauskas ir A. Tumėnas.

Pirmasis advokatas, pareiškęs ieškinį Advokatų tarybai, buvo Kazys Samajauskas. Jis teismui rašė: „Meldžiu Vyriausiąją Lietuvos Tribunolą atmainyti įvykusius Kaune 5.XII.20 rinkimus į Lietuvos Prisiekusiųjų Advokatų Tarybą“, nes: 1) susirinkime dalyvavę keli Steigiamojo Seimo nariai (O. Finkelšteinas, M. Sleževičius, K. Venclauskis) nelaikytini advokatais, mat seimo narių uždavinys – leisti įstatymus ir prižiūrėti valstybės įstaigas; 2) tarp Tarybos narių yra vienas nemokąs lietuvių kalbos (O. Finkelšteinas); 3) susirinkime nebuvo kvorumo.

Vyriausiasis Tribunolas 1921 m. sausio 15 d. nutarė advokato K. Samajausko skundą atmesti ir Advokatų tarybos asmeninę sudėtį pranešti valstybės gynėjui ir visuomenei per „Lietuvos“ laikraštį. Taryba pradėjo veikti.

Advokatas, Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo narys Augustinas Janulaitis (LNM)

Advokatas, Advokatų tarybos pirmininkas Antanas Tumėnas (LNM)

Toliau pagal įstatymą Advokatų taryba buvo renkama kasmet metų pradžioje šaukiamame prisiekusiųjų advokatų visuotiniame susirinkime. Prieš renkant Tarybos narius visuotiniame susirinkime buvo skaitoma praėjusių metų Tarybos veiklos ataskaita.

Be metinių visuotinių susirinkimų, Tarybos iniciatyva būdavo šaukiami neeiliniai susirinkimai rinkti naujam Tarybos nariui vietoj išstojusiojo arba visiems advokatams svarbiems ypatingiems klausimams spręsti.

Be to, kaip veikliausias ir svarbiausias advokatūros organas, Taryba turėjo teisę ir pareigą: a) spręsti priėmimo į advokatūrą klausimus; b) nagrinėti advokatų drausmės bylas; c) skirti advokatą neturtingo žmogaus bylai vesti; d) nustatyti honoraro dydį, jei dėl jo nebuvo advokato anksčiau susitarta su klientu; e) ruošti apyskaitas visuotiniams susirinkimams; f) tvarkyti visus piniginius ir ūkinius advokatų organizacijos reikalus.

Tam buvo patvirtintos Prisiekusiųjų advokatų ir jų padėjėjų šelpimo kasos taisyklės; Prisiekusių advokatų padėjėjų

Nepriklausomos Lietuvos pirmasis Ministrų kabinetas. Iš kairės į dešinę: švietimo ministras Jonas Yčas, teisingumo ministras advokatas Petras Leonas, Ministras Pirmininkas ir užsienio reikalų ministras Augustinas Voldemaras, finansų ministras advokatas Martynas Yčas, žemės ūkio ir valstybės turtų ministras Juozas Tūbelis, vidaus reikalų ministras advokatas Vladas Stašinskas. Vilnius, 1918 m. (LCVA)

Advokatų taryba 1927 metais. Iš kairės į dešinę: sėdi – M. Cimkauskas, P. Leonas, S. Beliackinas, A. Bulota, stovi – Z. Toliušis, M. Sleževičius, V. Stankevičius

darbo sutvarkymo taisyklės; Prisiekusių advokatų konsultacijų taisyklės ir kiti advokatų savivaldą ir profesinį savarankiškumą įtvirtinantys aktai.

Politiename gyvenime Advokatų taryba nesireiškė, nors politikai advokatūros nepamiršdavo. Pirma, dėl teisininkų stokos ir daugybės neišspręstų bylų 1923 m. gegužės 16 d. Seimo priimtu įstatymu prisiekusieji advokatai buvo pašaukti (galima sakyti – mobilizuoti) teisėjauti. Nors ypač prieštaravo Seimo atstovai teisininkai, šis įstatymas buvo priimtas ir galiojo ligi 1927 m. sausio 1 d. – 2,5 metų. Antra, iš pradžių norint tapti advokatu reikėjo turėti penkerių metų teisinio darbo stažą arba tokį pat laiką būti advokato padėjėju. Teisingumo ministro A. Tumėno (ne valstybės tarnybos metais – advokato) iniciatyva 1924 m. birželio 23 d. buvo priimtas

Advokato padėjėjas Mykolas Biržiška

įstatymas dėl advokato padėjėjo praktikos termino pailginimo iki 7,5 metų, aišku, paliekant senąjį penkerių metų teisinio darbo stažą teismo tarnautojams. Šitaip buvo siekiama privilioti daugiau teisininkų dirbti teisme. Mat jauni lietuviškai mokantys, nors ir nepatyrę teisininkai noriai buvo priimami patyrusių, ypač lietuviškai silpnai mokančių advokatų padėjėjais ir jiems mokėtas atlyginimas, lygus vidutinio valdininko algai. Dėl minė-

to įstatymo ne vienas jaunas teisininkas nuėjo dirbti teismo kandidatu į teismą ar prokuratūrą, bet didesnė dalis vis dėlto pasuko į advokatūrą. Todėl šis įstatymas neilgai gyvavo.

Pasak P. Leono, tik kartą Lietuvos gyvenime Prisiekusiųjų advokatų taryba pareiškė nuomonę valstybės politikos klausimu, o tiksliau – 1925 m. birželio 21 d. ji sukvietė visuotinį prisiekusiųjų advokatų susirinkimą ir šis priėmė mirties bausmės įvedimą smerkiančią rezoliuciją.

Ši buvo pasiūsta Respublikos Prezidentui, Seimo Pirmininkui ir paskelbta laikraščiuose (Petras Leonas. Raštai. T. 3, 2005).

PO.W. (Polska Organizacja Wojskowa) – lenkų karinės organizacijos teismas Kaune 1920 m. gruodžio 11–21 d. Centre – advokatai (LCVA)

Pagal Zigimą Toliušį, advokatūros gyvenimas ikikarinėje Lietuvoje dalytinas į du laikotarpius – iki 1933 m., kai advokatūra tvarkėsi pagal jau minėtą carinės Rusijos Teismų santvarkos įstatymą, ir po 1933 m., kai buvo išleistas naujas Lietuvos teismų santvarkos įstatymas.

Apskritai to meto (1928–1939 m.) advokatūros veikla ir problemos yra plačiai nušviesta nuo 1929 m. maždaug 250–300 egzempliorių tiražu leistose kasmetinėse Advokatų tarybos ataskaitose. Iki 1933 m. Teismų santvarkos įstatymo įsigaliojimo leidinys vadinosi „Prisieksusių advokatų tarybos apyskaita“, o vėliau, iki pirmosios okupacijos, – „Lietuvos advokatų tarybos apyskaita“. Leidinys nemokamai dalytas advokatams, advokatų padėjėjams, Vyriausiojo Tribunolo pirmininkui ir prokurorui, apygardos teismų pirmininkams, prokurorams, Teisingumo ministerijai ir panašiai.

Steigiamoji Seimo narys, Lietuvos žydų visuomenės veikėjas advokatas Ozeris Finkelšteinas, savo biblioteką dovanojęs Advokatų tarybai (LCVA)

KELIAS Į ADVOKATUS

Jauno teisininko kelias į advokatus, kaip jau minėta, buvo ilgas – nuo penkerių iki septynerių su puse metų. Todėl 1927–1933 metais advokatūroje susiklostė situacija, kai advokatų padėjėjų buvo daugiau nei advokatų. Pavyzdžiui, 1930 m. Lietuvoje buvo 64 advokatai ir 135 advokatų padėjėjai. Esant tokiai padėčiai, kai kuriuos klausimus advokatų padėjėjai sprendė visuotiniame padėjėjų susirinkime.

Pagal Prisiekusių advokatų padėjėjų priėmimo taisyklės dirbti advokatų padėjėjais buvo priimami Lietuvos piliečiai, baigę Lietuvos universiteto Teisių fakultetą. Be to, advokatų padėjėjais galėjo būti asmenys, iki 1917 m. lapkričio 1 d. bet kuriame Rusijos universitete arba kitoje aukštojo mokykloje gavę teisininko diplomą. Tik jie turėjo pateikti Advokatų tarybai pažymėjimą, kad yra baigę lietuvių kalbos aštuonių klasių kursą.

Kartu su prašymu Advokatų tarybai, be mokslo baigimo dokumento ir smulkaus gyvenimo aprašymo (*curriculum vitae*), buvo privalu nurodyti mažiausiai tris asmenis iš prisiekusiosios advokatūros, magistratūros (teismo) arba prokuratūros, kurie prašytoją gerai pažįsta ir gali jį rekomenduoti. Būsimasis patronas (vadovas) neturėjo teisės rekomenduoti. Advokato padėjėjas po trejų metų praktikos irgi galėjo teikti rekomendaciją.

Gavus reikiamus dokumentus Tarybos buveinėje būdavo viešai paskelbiami kandidato į advokato padėjėjus duomenys su prašymu per vieną mėnesį nuo skelbimo dienos suteikti žinių apie kandidatą į advokatų padėjėjus, ypač apie jo dorą ir elgesį.

Advokato padėjėjas privalėjo Advokatų tarybai raštu pasižadėti stengtis gerai išmanyti materialinę ir proceso teisę, nenusizengti bendriesiems doros ir advokatų etikos dėsniams ir laikytis Advokatų tarybos nurodymų ir taisyklių.

Pirmaisiais praktikos metais advokato padėjėjas privalėjo dirbti kartu su patronu, vėliau galėjo atskirai, bet privalėjo kas pusę metų atsiskaityti patronui apie nuveiktus darbus. Be to, kiekvienas padėjėjas per vienus metus turėjo aplankyti ne mažiau kaip keturis seminarus (konferencijas) ir per visą praktikos laiką perskaityti ir tinkamai apginti ne mažiau kaip tris referatus įvairiomis teisės temomis. Taip pat kiekvienas padėjėjas apygardos teisme arba Vyriausiajame Tribunole kasmet turėjo ginti ne mažiau kaip penkiose baudžiamosiose bylose.

Tuos, kurie nurodytų darbų neatliko laiku, Advokatų taryba turėjo teisę pašalinti iš advokatų padėjėjų.

Advokatų padėjėjų susirinkimas savo organizaciniam reikalams tvarkyti vieniems metams rinko ne mažiau kaip penkių narių komisiją. Visuotiniai advokatų padėjėjų susirinkimai galėjo būti šaukiami Advokatų tarybos leidimu pagal jos patvirtintą darbotvarkę.

TARNYSTĖ VISUOMENEI

Daug dėmesio advokatūra skyrė nemokamai teisei pagalbai nepasiturintiems gyventojams teikti. Tam prie apygardos teismų Advokatų taryba buvo įsteigusi konsultacijas. Jose patarimus nemokamai duodavo advokatai arba jų padėjėjai. Pastarieji privalėjo būti atlikę ne mažiau kaip trejų metų praktiką ir gavę leidimą savarankiškai vesti svetimas bylas.

Patarimai žodžiu būdavo duodami nemokamai, o už konsultaciją raštu arba dokumento surašymą reikėjo sumokėti Advokatų tarybos nustatytą nedidelį mokesį. Nemokamai raštu buvo konsultuojami asmenys, pateikę neturto pažymą. Konsultacijoje parengti raštai žymėti advokato parašu ir spaudu. Bylų konsultacija nesiimdavo vesti.

Du kartus iš eilės neatvykusiam budėti advokatui ar advokato padėjėjui buvo keliami drausmės byla.

Prireikus Teismų santvarkos įstatymo nustatyta tvarka advokatai ir advokatų padėjėjai (toliau – advokatai) buvo skiriami vesti baudžiamąsias ir civilines bylas. Praktiškai jokiais motyvais atsisakyti paskirtos bylos advokatas negalėjo, nors byla iš esmės buvo ir nepagrįsta. Nesant kasacijos pagrindų, buvo galima atsisakyti rašyti skundą. Bet apie tai reikėjo pranešti Tarybai ir iš anksto – klientui, kad šis turėtų laiko kreiptis į kitą advokatą. Kasacinį skundą surašęs advokatas neprivalėjo dalyvauti teismo posėdyje.

Už skirtos bylos vedimą iš kliento imti atlyginimą buvo draudžiama, nors klientas savo iniciatyva jį siūlytų.

Baudžiamojoje byloje ginti paskirtas advokatas, gavęs pranešimą apie paskyrimą, privalėjo per septynias dienas susipažinti su byla ir pateikti reikiamus prašymus. Be to, jeigu byla nagrinėjama pirmosios instancijos teisme, o ginamasis suimtas, tai paskirtas advokatas privalėjo jį aplankyti laisvės atėmimo vietoje. Ginamojo prašymu buvo privalu surašyti apeliaciją.

Ginamajam savarankiškai susitarus su kitu gynėju, teismo sutikimu jam skirtas gynėjas buvo atleidžiamas nuo pareigos ginti.

Advokatų tarybos pirmininkas, įsitikinęs, kad prašantis pilietis neturi jokio turto, skirdavo advokatą civilinei bylai vesti.

Jeigu teismas nustatydavo esant priešingai, paskirtas advokatas Tarybos sutikimu galėjo atsisakyti prievolės.

Pirmosios instancijos teisme visiškai ar iš dalies pralaimėjęs bylą, advokatas turėjo atsiklausti savo įgaliotojo, ar šis nori pateikti skundą. Gavęs teigiamą atsakymą, advokatas privalėjo surašyti atitinkamą apeliaciją ir vesti bylą antrosios instancijos teisme.

VIDAUS REIKALAI IR DRAUSMĖ

Piniginius to meto advokatūros reikalus galima apibūdinti keliais žodžiais: dabar viskas taip pat – skiriasi tik skaičiai, o tvarka tokia pati. Visuotiniuose advokatų susirinkimuose beveik pažodžiui būdavo keliami tie patys klausimai. Advokatams arba advokatų padėjėjams, nemokantiems visuotinio susirinkimo nustatyto dydžio mėnesinio mokesčio, Advokatų taryba keldavo drausmės bylas.

Šiandien mes neturime tik šalpos fondo. Praeityje iš šio fondo buvo teikiama parama advokatui ar advokato padėjėjui susirgus ar kuriai kitai nelaimei atsitikus. Taip pat iš šio fondo teiktos trumpalaikės paskolos. Atkreiptinas dėmesys, kad advokatai lengvai skolinosi ir sunkiai gražindavo paskolas.

Minimu laiku drausminės atsakomybės klausimus sprendė Advokatų taryba. Tai savaime suprantama tvarka – advokatai iš sau lygių rinko garbingiausius atstovus bendriems reikalams spręsti ir visiems atstovauti, tai jų priedermė ir buvo spręsti visus savivaldos, įskaitant drausminės atsakomybės, klausimus. Šiandieninė būklė, kai šalia Advokatų tarybos yra renkamas Advokatų garbės teismas, sudaromas Drausmės komitetas, tiesiog menkina savivaldos principą.

Pagal galiojusią tvarką drausmės byla advokatui ar advokato padėjėjui galėjo būti keliami pagal valdžios organo pranešimą, privataus asmens skundą, advokato pranešimą ar Advokatų tarybos nutarimu.

Advokatas ar advokato padėjėjas, gavęs pranešimo iškelti drausmės bylą nuorašą, privalėjo per dvi savaitės pateikti Tarybai rašytinį pasiaiškinimą. Pasiaiškiniame turėjo būti aiškiai ir tiksliai atsakyta į visus be išimties klausimus, keliamus siųstame rašte, ir reikėjo pateikti atitinkamus pasiaiškinius, pateisinamus dokumentus.

Pasiaiškiniimo pateikimo terminui pasibaigus, Tarybos pirmininkas skyrė bylą svarstyti Tarybos posėdyje, nors pasiaiškinimas dar nebuvo gautas. Skundėjui neleista susipažinti su drausmės byla.

Advokato prašymu buvo išduodamas motyvuoto nutarimo nuorašas. Skundėjams nuorašai nebuvo išduodami. Advokatų tarybai nutarus skirti advokatui griežtą papeikimą, šis būdavo kviečiamas į Tarybos posėdį, kur Tarybos pirmininkas jam paskelbdavo įsiteisėjusį Tarybos nutarimą. Apie Tarybos nutarimą dėl praktikos sustabdymo arba pašalinimo iš advokatų luomo Tarybos pirmininkas pranešdavo teismų pirmininkams ir valstybės gynėjams.

Advokatų tarybos sprendimas apeliacine tvarka iki 1933 m. teismų santvarkos reformos galėjo būti skundžiamas Vyriausiajam Tribunolui, o vėliau – Teisėjų drausmės teismui. Pasitarojo sprendimas buvo galutinis ir neskundžiamas.

1933 M. TEISMŲ SANTVARKOS ĮSTATYMAS

Advokatai šio įstatymo priėmimą siejo su A. Smetonos diktatūros įsigalėjimu po 1926 m. gruodžio perversmo. 1927 m. balandį paleidus Seimą buvo labai mažinamas savivaldybių, organizacijų ir įstaigų savarankiškumas, perduodant visą tų įstaigų valdžią arba jos dalį centrinei valstybės valdžiai. Kaip šio kelio įteisinimo architektas minimas karštas A. Smetonos politikos šalininkas Stasys Šilingas. Jo protui ir plunksnai priskiriami Tautai ir valstybei saugoti, Spaudos, jau minėto Teismų santvarkos įstatymų projektai, 1938 m. Konstitucijos projektas. Jau minėtas R. Skipitis atsiminimuose rašo: „<...> ligi Šilingo parūpinto 1933 metų teismų santvarkos įstatymo, mūsų advokatūra visai savarankiškai ir gražiai tvarkėsi ir taip besitvarkydama buvo pasiekusi pakankamai aukšto moralinio lygio. Bet Šilingas minėtu įstatymu keleriopai suvaržė advokatų luomą ir tas varžymas net pasiekė tokio laipsnio, kad teisingumo ministeris galėjo advokatui nustatyti gyvenamąją vietą. Tai negirdėti varžymai jokiaje demokratinėje, bet charakteringi diktatūrinėje valstybėje. Gerai, kad tie varžymai beveik nebuvo praktikuojami.

Jei Šilingas šį įstatymą ruošdamas būtų atsižvelgęs į realų gyvenimą, jei jis būtų norėjęs pasitarti su Advokatų Taryba, kuri puikiai žinojo ir gerai suprato advokatūros paskirtį ir reikiamą bei tinkamą jai priežiūrą, jei jis nebūtų pataikavęs Smetonos įvestam autoritariniam režimui, – jis tikrai tokių nuostatų advokatūrai į kalbamąjį įstatymą nebūtų įdėjęs.“ (Rapolas Skipitis. Nepriklausoma Lietuva, 1967) Paminėtina, kad St. Šilingas, 1928 m. netekęs teisingumo ministro kėdės, buvo priimtas į advokatūrą.

Straipsnio apimtis neleidžia smulkiai išanalizuoti minimo Teismų santvarkos įstatymo, o reikėtų, nes ir po šešių dešimtmečių, nors žlugo diktatoriškos idėjos, praužė karo ir okupacijų audros, mėginimai vienokiais ar kitokiais būdais trypti advokatūros nepriklausomumą nuolat kartojasi. Pabrėžtinos šios svarbiausios naujojo įstatymo nuostatos: 1) pretendentių į advokatų teisinio darbo stažas sumažintas iki dvejų metų; 2) teisininko praktiką reikėjo privalomai atlikti teisme – ji buvo užbaigiama prie Vyriausiojo Tribunolo išlaikius teisėjo egzaminus; 3) panaikintas prisiekusiųjų advokatų padėjėjų institutas; 4) kompetencija priimti į advokatūrą iš Advokatų tarybos perduota teisingumo ministrui; 5) pakeistas senas advokatų vardas, panaikinus priedą „prisiekusis“ – priesaika palikta; 6) Advokatų taryba renkama trejų metų kadencijai; 7) išplėstos Advokatų tarybos pirmininko teisės; 8) advokatai įpareigoti teismuose (išskyrus apylinkės) dėvėti mantiją; 9) byloms Vyriausiajame Tribunole vesti advokatui būtinas Vyriausiojo Tribunolo leidimas; 10) padidinta teisingumo ministro kompetencija spręsti advokatūros reikalus. Be kitų dalykų, teisingumo ministrui tam tikrais atvejais suteikta teisė šalinti iš advokatūros advokatus, kurie išbuvo advokatūroje iki trejų metų; 11) panaikintas privatiųjų advokatų institutas, bet įvestas naujas, privatiųjų gynėjų institutas – jais galėjo būti asmenys, kurie pagal naująjį įstatymą netapo advokatais ir iki šiam įsigaliojant dirbo privatiomis advokatais arba buvo prisiekusiųjų advokatų padėjėjai. Privatiųjų advokatų panaikinimas, sakytume, buvo tik pavadinimo pakeitimas, nes pri-

vatinių advokatų ir privatinių gynėjų teisinis statusas praktiškai nesiskyrė.

Zigmas Toliušis rašo, kad „<...> ilgainiui su įstatymu apsiprasta, susigyventa ir suprasta, kad jis turi nemaža teigiamų dalykų. Išskyrus išėmimo iš Advokatų Tarybos kompetencijos naujų advokatų priėmimo. Šiaip advokatūros savivaldos teisės savarankiškai tvarkyti korporatyvinius reikalus paliktos nepakeistos. Gal vien stažo ilgumas naujame įstatyme nustatytas per trumpas. Iš naujojo įstatymo teigiamybių reikia paminėti – disciplinarinių bylų nagrinėjimo eigos nustatymą, reglamentavimą advokatų teisių ir pareigų, Tarybos pirmininko padėties sustiprinimą ir kt. Nuostatas, kuriuo Teisingumo ministru buvo suteikta teisė priiminėti advokatus, buvo sumanytas, matyt, su tikslu sustiprinti advokatūroje lietuvišką elementą. Išgaliojus naujam advokatūrą tvarkančiam įstatymui advokatų skaičius iš karto sumažėjo, nes daug prisiekusių advokatų padėjėjų nebuvo priimti advokatūron.“ (Zigmas Toliušis. Iš lietuviškosios advokatūros praeities. Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka. Retų knygų ir rankraščių skyrius, f. 66)

Tai vienas iš nedaugelio žinomų to meto advokatų teigiamų atsiliepimų apie aptariamą įstatymą. Dauguma advokatų neigiamai vertino įstatymą. Tai gerai matyti iš ilgamečio Advokatų tarybos pirmininkas Petro Leono pasiteisinimo advokatams: „Brangiosios ir Brangieji, kai 1933 metais išėjo naujas Teismų Santvarkos Įstatymas, kuriuo tapo panaikinta Advokatų Tarybos teisė priimti piliečius į advokatų korporaciją ir taip pat buvo panaikinti advokatų padėjėjai, man teko gir-

dėti balsų, kurie kaltino buvusią tuomet Tarybą dėl nesugebėjimo apginti advokatų korporaciją nuo tų mirtinų jos savarankumui smūgių. Man atrodė neturi jokio pagrindo tie kaltinimai ir savo nuomonę šiuo klausimu aš turėjau garbės pranešti pernykščiam Visuotiniam Susirinkimui. Manau, kad tasai Visuotinis Susirinkimas sutiko su mano nuomone, dėl to, kad jis vėl uždėjo man ir kitiems buvusiems iki tol Tarybos nariais eiti tas pat pareigas. Praeitą rudenį vėl išėjo įstatymas, kuris visai panaikino ir šešėlių advokato savarankumo, Teismų Santvarkos įstatymo dar paliktąjį. Ir šiai novelei išėjus vėl teko man girdėti tokie pat kaltinimai Tarybos adresu, kokie buvo pernai daromi. Aš nesikartosiu savo pasiaiškinimais. Kiekvienam mūsų, bešališkai galvojančiam, turi būti aišku, kad Advokatų Taryba nedalyvauja įstatymų leidime ir jai tik pripuolamai tenka kartais išgirsti, kad tam tikras įstatymo projektas jau yra svarstomas. Savivaldybės, arba Universitetas yra ir buvo nemažesnės visuomeninės švaros organizacijos už advokatų korporaciją, vis dėlto ir jos, ir dargi anksčiau nei mūsų korporacija, buvo reformuotos bendro valstybės režimo linkme. Reforma įvyko. Ir advokato teisinė padėtis, o taip pat medžiaginio jo gyvenimo likimas pavestas pilnai teisingumo ministerio nuožiūrai.

<...>

Naujas advokatūros įstatymas veikia mus ir kaipgi neveiks, kai jo mes padaryti beteisiais. Prisiminkime, kad anuomet dar veikiant senam teismų santvarkos įstatymui, dar esant teisėjams nepašalinamiems, buvo stipriai kalbama, kad pašlijusi esanti tarnybinė padėtis teisėjo, pirmininkavusio sprendžiant

Lietuvos advokatų taryba 1936 m. su Amerikos advokatu Jonu Bagdžiūnu-Borden. Pirmoje eilėje iš kairės į dešinę sėdi – S. Beliackinas, J. Bagdžiūnas-Borden, P. Leonas, M. Sleževičius, R. Skipitis, antroje eilėje iš kairės į dešinę stovi – V. Stankevičius, V. Požėla, Z. Toliušis, V. Fridšteinas, M. Alminauskienė ir J. Našliūnas. Šioje nuotraukoje yra net keturi įvairiu metu buvę Lietuvos advokatų tarybos pirmininkai – Petras Leonas, Mykolas Sleževičius, Vladas Požėla ir Zigmas Toliušis.

civilinę bylą, dėl to kad sprendimas buvo prieš įtakingo provincijoje valdančios grupės asmens interesus. Ką gi galime manyti dėl dabartinės advokato padėties?

<...>

Dėl naujo advokatūros sutvarkymo, ypač dėl išleistos praeitą rudenį novelos tenka tik neigiamai pasisakyti. Kultūringai, civilizuotai valstybei yra būtinas savarankus teismas, kurio nariai gali būti pašalinti tiktai teismo sprendimu. Advokatūra yra teismo sudėtinė dalis ir civilizuotai valstybei jos savarankumas, autonomija yra būtina. Esant mūsų valstybėje kitokiai padėčiai, advokatai prisitaikins prie gyvenimo aplinkybių, bet tasai jų prisitaikymas bus žalingas visuomenei, dėl to kad advokatas neturės drąsos ginti savo klientą, kaip rodo jam sąžinė. Gindamas atskiro piliečio teises advokatas dirba visuomenės naudai.“ (Lietuvos Advokatų Tarybos Apyskaita už 1935 metus, 1936)

ADVOKATŪRA KLAIPĖDOS KRAŠTE

Palankiai susiklosčiusi politinė situacija ir aktyvūs Lietuvos šaulių ir savanorių veiksmai 1923 m. sausio 10–15 d. leido Lietuvai prisijungti Klaipėdos kraštą *de facto*. Po mėnesio Antantės Ambasadorių konferencija šį prijungimą pripažino *de jure*. 1924 m. balandžio 8 d. Paryžiuje Lietuvos, Didžiosios Bri-

tanijos, Prancūzijos, Italijos ir Japonijos atstovai pasirašė Klaipėdos krašto konvenciją, kurioje buvo numatyta, kad Klaipėdos kraštas Lietuvai priklausys kaip autonominė sritis. Konvencija įsigaliojo 1925 m. rugpjūčio 25 dieną.

Su Klaipėdos krašto prijungimu prie Lietuvos sutiko ir tuometiniai Vokietijos valstybės veikėjai. 1928 m. sausio 29 d. Vokietija ir Lietuva sudarė sutartį, pagal kurią Klaipėdos kraštas buvo oficialiai pripažintas Lietuvos dalimi su labai plačia autonomija, įskaitant teisminę, – vokiečių teisėjai, advokatai, notariai, anksčiau dirbę šio krašto teismuose, liko dirbti ir toliau. Klaipėdos krašte veikė Vokietijos teisė – 1927 m. krašto teismuose dirbo 21 teisėjas, iš jų apie 90 proc. buvo Vokietijos piliečiai, neprisiekę Lietuvos Respublikai, nemokantys lietuvių kalbos. Klaipėdos krašte praktikavo apie 17 advokatų, iš jų Leo Betcheris ir dr. Hansas Borchertas 1934 m. buvo teisiami hitlerininkų dr. Ernsto Neumanno ir Theodoro von Sasso byloje už Lietuvos valstybei priešišką veiklą.

Krašto advokatų reikalai buvo tvarkomi pagal Vokietijos 1878 m. Advokatūros įstatymą. Advokatas Jokūbas Robinzonas komentodamas Klaipėdos krašto konvenciją (Jokūbas Robinzonas. Klaipėdos krašto konvencijos komentaras. T. 1. Kaunas, 1934) rašė, kad pagal bendrą europietišką pažiūrą advokatūra sudaro teismo dalį. Todėl būtina tarti keletą žodžių apie Klaipėdos krašto teismų santvarką, dėl kurios susidarė situacija, kai Lietuvos valstybėje pagal skirtingus įstatymus veikė dvi faktiškai viena nuo kitos nepriklausomos advokatūros.

„Noimano ir Zaso“ teismo procesas Teisingumo ministerijos rūmų salėje. Kaunas, 1935 m. sausio 26 d. Tarp teisėjų ir salės – advokatų stolas. Visi advokatų dėvi mantijas (togas). Fotografas M. Smečechauskas (LCVA)

Lietuva siekė Krašto teismų darbą derinti su Lietuvos teismais. 1924 m. vasario 25 d. įstatymu buvo išplėsta Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo jurisdikcija Klaipėdos krašte. Specialiai įsteigtas Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo Klaipėdos skyrius (toliau – LVT Klaipėdos skyrius), kuris buvo Klaipėdos apygardos ir kariuomenės teismų kasacinė instancija. LVT Klaipėdos skyrius buvo pavaldus Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo visuotiniam susirinkimui. Jį sudarė Lietuvos Prezidento skiriamas pirmininkas iš Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo narių ir du trys vietos teisėjai (vokiečiai). Žemiausią teismų grandį sudarė penki valsčių teismai – Klaipėdos, Šilutės, Priekulės, Viešvilės ir Rusnės. Pagal teritorinį teisingumą jie nagrinėjo visas baudžiamąsias, administracines ir civilines bylas, jeigu ginčo suma neviršijo 1 000 litų.

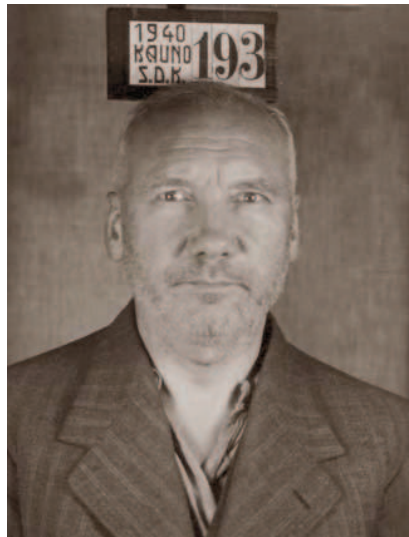
Abiejų Lietuvos dalių advokatūros veikė beveik visai izoliuotos viena nuo kitos. Tiesa, Vyriausiasis Tribunolas 1924 m. balandžio 9 d. išaiškino, kad visi Lietuvos advokatai turi teisę be jokių kliūčių dalyvauti Klaipėdos teismuose, ir atvirkesčiai. Bet dėl skirtingų materialinės ir proceso teisės normų ar kalbos nemokėjimo toks dalyvavimas praktiškai buvo neįgyvendinamas. Be to, 1923 m. birželio 6 d. paliepiamas nustatė, kad Krašto teisingumo administracija gali leisti verstis advokatūros praktika asmenims, kurie Lietuvoje turi reikiamą kvalifikaciją būti teisėjai. Mat pagal Vokietijos advokatūros įstatymą advokatu galėjo tapti teisininkas, turintis teisę būti teisėjas.

Bylas LVT Klaipėdos skyriuje turėjo teisę vesti ir Klaipėdos krašto teismų advokatai, turintys tam Vyriausiojo Tribunolo visuotinio susirinkimo leidimą. Jį galėjo gauti Klaipėdos krašto advokatas, praktikavęs ne mažiau kaip penkerius metus ir advokato darbu parodęs reikiamą pasirengimą vesti bylas Vyriausiajame Tribuone. Užsienio (Vokietijos) advokatai, neturintys savo buveinės nei Klaipėdos krašte, nei kitoje Lietuvos dalyje, negalėjo atstovauti šalims LVT Klaipėdos skyriuje bylose, kuriose advokatų dalyvavimas yra privalomas.

Ši dviprasmiška padėtis truko iki 1939 m. kovo 22 d., kai hitlerinė Vokietija, pateikusi Lietuvai ultimatumą, užėmė Klaipėdos kraštą. Bet tai buvo smulkmenos, palyginti su išmėginimais, kurie advokatūros laukė ateityje.

OKUPACIJA

Vos „raudonasis tvanas“ tankų ir dulkinų kareivių pulkų pavidalu 1940 m. birželį nusirito per visą Lietuvą, prieš pat vadinamojo Liaudies seimo rinkimų farsą – liepos 11–12 d. buvo suimti kai kurie visuomeniškai aktyvūs advokatai: Zigmas Toliušis, Benediktas Grėbliūnas, Vsevolodas Bojevas, Levas Garfunkelis, Jakovas Goldbergas ir kiti. Laisvėje likusius advokatus imta šokdinti pagal naują dūdelę. Lietuvos SSR liaudies komisarų taryba (toliau – LKT) 1940 m. gruodžio 17 d. nutarė pavesti teisingumo liaudies komisarui (toliau – teisingumo LK) pertvarkyti advokatūrą pagal 1939 m. SSRS Advokatūros nuostatus, o kol bus sudaryta minėtuose nuostatuose numatyta Advokatų kolegija, sudaryti iš esamų advokatų ir privatinių gynėjų laikiną Lietuvos SSR Advokatų kolegiją. Kartu nutarta panaikinti ligšiolinį advokatų ir privatinių gynėjų institutą (LTSR įstatymų, Aukščiausiosios

Advokatas Zigmas Toliušis 1940 metais. Nuotrauka iš baudžiamosios bylos (LYA)

biuras turėjo iki 1941 m. gegužės 1 d. sušaukti Lietuvos SSR advokatų laikinosios kolegijos narių susirinkimą Advokatų kolegijos prezidiumui bei revizijos komisijai išrinkti ir kitiems organizaciniams reikalams spęsti.

Kol bus sudarytas Advokatų kolegijos prezidiumas, jo pareigas pavesta eiti minėtam advokatų organizaciniam biurui. Šis buvo įpareigotas iki 1941 m. sausio 15 d. išbraukti iš kolegijos narių tuos advokatus, kurie neatitinka SSRS advokatūros nuostatų 13 straipsnio reikalavimų (dirba valstybinėse ir visuomeninėse organizacijose). Be to, biuras ne vėliau kaip iki 1940 m. gruodžio 31 d. turėjo pateikti teisingumo LK tvirtinti suorganizuotinių juridinių konsultacijų sudėties, jų vidaus organizacijos ir būstinių plano projektą.

Biuro pirmininkas advokatas Lionginas Indreika gimė 1893 m., Kupiškėje baigė dvi klases, o 1914 m. – Veverių mokytojų seminariją. Tais pačiais metais buvo mobilizuotas, tarnavo rusų kariuomenėje karininku. 1919 m. rudenį grįžęs į Lietuvą, kurį laiką tarnavo artilerijos pulke. 1924 m. įstojo į Kauno universiteto Teisų fakultetą ir jį baigė 1929 metais. Kaip rašo Z. Toliušis, L. Indreika buvo energingas ir sumanus, tad greitai pelnė gerą vardą ir turėjo nemažą praktiką. Be to, grįždamas po karo jis Maskvoje palankiomis sąlygomis iš kažkokio ruso įgijo didoką ūkį (apie 60 ha) Rumšiškių apylinkėje. Tą ūkį sumaniai tvarkė jo žmona, o pats L. Indreika su vaikais gyveno Kaune ir viską, ką uždirbdavo, kišo į ūkį (Zigmas Toliušis. Atsiminimai apie advokatus. Rankraštis. Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka. Retų knygų ir rankraščių skyrius). Visą gyvenimą L. Indreika buvo aktyvus visuomenininkas – 1935 m. jis redagavo „Ūkininko advokatą“, taip pat rašė straipsnius „Ūkininko patarėjui“ ir kitiems laikraščiams. Paskirtas Lietuvos advokatų kolegijos organizacinio biuro pirmininku, jis daug padėjo savo kolegoms advokatams. 1944 m. su šeima pasitraukęs iš Lietuvos per Vokietiją 1949 m. atvyko į JAV, kur 1950 m. mirė (Lietuvių enciklopedija. T. 8. Bostonas).

Advokatė Liuda Purėnienė ilgai, kaip jau rašyta (Lietuvos advokatūra, 2007, Nr. 3), daug metų buvo aktyvi socialdemokratų partijos veikėja, teismuose gynė įkliuvusius komunistus. Bencelis Kolevzonas niekada nepriklausė jokiai partijai. Advokatauti jis pradėjo Kaune 1927 m.; KGB ini-

Tarybos Prezidiumo įsakų ir vyriausybės nutarimų chronologinis rinkinys. T. 1. 1940–1947).

Po trijų dienų pasirodė teisingumo LK Povilo Pakarklio įsakymas advokatūrai pertvarkyti sudaryti organizacinį biurą (advokatas Lionginas Indreika – pirmininkas, advokatai Liuda Purėnienė ir Bencelis Kolevzonas – nariai). Lietuvos advokatų taryba buvo paleista, o jos turtas ir bylos perduotos organizaciniam biurui. Šis

ciatyva iš advokatūros kartu su sūnumi buvo pašalintas 1962 m., nes, kaip rašoma LKP Vilniaus miesto komiteto charakteristikoje, advokatas B. Kolevzonas „daleisdavo rimtų trūkumų, pasižymėjo nesąžiningumu, piktnaudžiaudavo savo profesija, siekdamas neteisėto uždarbio“ ir „LKP Vilniaus miesto komitetas skaito, kad Kolevzoną B. J. yra netikslinga panaudoti toliau advokato darbe“. Pabrėžtina, kad neteko girdėti nusiskundimų dėl organizacinio biuro narių veiklos. Bloguoju jų neminėjo ir Zigmas Toliušis 1942 m. sausio mėnesį Kaune vykusiame advokatų suvažiavime, kur skaitė pranešimą, kaip 1940–1941 m. buvo „pertvarkyta“ advokatūra. Pranešėjo duomenimis, nuo bolševikų teroro nukentėjo 123 Lietuvos advokatai, t. y. beveik 50 proc. visų advokatų.

SIAUČIANT RUDAJAM MARUI

Sunku rašyti apie šio laikotarpio advokatų ir advokatūros gyvenimą, nes beribiuose archyvų labirintuose pavyko rasti vos dešimtį advokatų drausmės bylų ir dar kelis bendrojo pobūdžio dokumentus. Atsiminimų knygose apie to meto įvykius tik po kelias eilutes skiriama tragiškam konkrečių advokatų likimui nušviesti.

Vokiečių okupacijos pradžioje Lietuvos laikinoji vyriausybė (1941 m. liepos 2 d. popietinio posėdžio protokolas Nr. 8) pirmiausia panaikino sovietinius kodeksus, įstatymus ir įsakus, išleistus po 1940 m. birželio 15 d., įskaitant susijusius su teismų ir advokatūros veikla. O po poros savaičių (1941 m. liepos 15 d. posėdžio protokolas Nr. 18) vyriausybė pavedė teisingumo ministrai nustatyti, kurie asmenys iš buvusių 1940 m. birželio 15 d. advokatų ir privatinių gynėjų yra paliekami advokatais ir privatiniais gynėjais. Sudarant paliekamų advokatų sąrašą ir priimant naujus advokatus, buvo keliamas reikalavimas turėti aukštąjį teisinį išsilavinimą ir būti pasirengusiam advokato praktikai. Asmenys, kurie veikė prieš lietuvių tautos interesus arba tiems interesams buvo abejingi, negalėjo būti priimami į advokatūrą.

Kol bus išrinkta ir patvirtinta nauja Advokatų taryba, Laikinosios vyriausybės teisingumo ministras iš advokatų tarpo pasirinktoms asmenims turėjo pavesti eiti pareigas Advokatų taryboje. Kadangi Laikinoji vyriausybė gyvavo trumpai, visas pagrindines valdymo ir teismines funkcijas į savo rankas paėmė vokiečių administracija.

Generalinis komisaras 1942 m. vasario 14 d. išleido potvarkį, kuris skelbė, kad teisingumą Lietuvos generalinėje srityje krašto teismai vykdo tik tada, kai jis nepriklauso vokiečių įstai-

Kauno geto žydų taryba 1943 metais. Iš kairės į dešinę: tarybos sekretorius teisininkas Abrahamas Tory, advokatas Levas (Leibas) Garfunkelis, dr. Elchananas Elkesas, advokatas Jakovas Goldbergas, Cvi Levinas

gų kompetencijai. Taip pat buvo konstatuota, kad Lietuvoje „galioja teisės nuostatai, 1940 m. birželio 15 d. galioję buvusioje Nepriklausomoje Lietuvoje, kiek jie neprieštarauja Vokiečių Reicho administracijos perėmimo prasmei, arba nėra po 1941 m. birželio 21 d. pakeisti ar panaikinti, nėra nustatyta kas kita.“

Teisėjus, prokurorus, teismo tardytojus, kalėjimų viršininkus, notarų, advokatus ir privačius gynėjus teisingumo generalinio tarėjo teikimu tvirtino generalinis komisaras (Arūnas Bubnys. Vokiečių okupuota Lietuva (1941–1944), 1998). Pavyzdžiui, toks dokumentas yra išlikusioje advokato V. Poželos asmens byloje.

Laikinoji Lietuvos advokatų taryba buvo sudaryta jau pagal teisingumo generalinio tarėjo potvarkį. Tarybos pirmininku buvo paskirtas Z. Toliušis.

Kaip rašo Z. Toliušis, kiekvieną rimtesnę veiksmą Teisingumo valdyba, kuriai vadovavo tarėjas Mečislovas Mackevičius, turėjo derinti su komisariato teisiniu skyriumi, kurio priešakyje buvo vokiečių teisininkas. Tas skyriaus viršininkas turėjo padėjėją, buvusį Kauno advokatą Lichtenšteiną, kuris prieš karą optavo vokiečių pilietybę ir išvyko į Vokietiją, o prasidėjus karui grįžo į Kauną. Lichtenšteiną faktiškai tvarkė visus Lietuvos teismų reikalus (Zigmas Toliušis. Mano kalėjimai, 1991).

1942 metų pradžioje Advokatų taryba sušaukė visuotinę Lietuvos advokatų susirinkimą. Susirinkimas turėjo slaptu balsavimu išrinkti naują Advokatų tarybą. Tarybos pirmininku slaptu balsavimu beveik vienbalsiai išrinktas Z. Toliušis. Vokiečių okupacijos metu dar vienas visuotinis advokatų susirinkimas buvo sušauktas 1943 metais.

Advokatų per okupaciją labai pagausėjo. Ir Teisingumo valdyba, ir Advokatų taryba palankiai vertino teisininkų prašymus priimti juos į advokatūrą ir nedarė jokių kliūčių turintiems nustatytą cenzą ir kitus įstatymo numatytus privalumus įstoti į tą korporaciją. Tai, matyt, lėmė dideli advokatūros praradimai.

Vokiečių okupacijos metais (1941–1944) ypač nukentėjo žydai advokatai. Tai, matyt, dėl jų 1942 m. visuotiniame advokatų susirinkime Z. Toliušis paprašė atsistojimu pagerbti nuo karo veiksmų žuvusių advokatų atminimą. Mat nuo bolševikų nukentėjusius advokatus jis įvardijo pavardėmis.

R. Skipičio duomenimis, iš 98 prieš karą praktikavusių žydų advokatų (be Vilniaus krašto) holokausto aukomis tapo 64, dar septyniems pavyko išvykti į Vakarus (Rapolas Skipitis. Nepriklausoma Lietuva, 1967). Paminėta, kad tiek Vilniaus, tiek Kauno geto žydų taryboje (*Judenrat*) tragišką naštą tautiečiams padėjo nešti žydų bendruomenės gerbiami ir plačiai visuomenei žinomi advokatai, Kaune – advokatai Levas (Leibas) Garfunkelis ir Jakovas Goldbergas. L. Garfunkelis 1924 m. tapo advokato padėjėju, o 1931 m. – advokatu. Prieš karą jis buvo Lietuvos Seimo narys, Lietuvos žydų tautinės tarybos generalinis sekretorius, Kauno savivaldybės narys. Gete jis buvo renkamas Žydų tarybos pirmininko pavaduotoju, po išvadavimo emigravo į Izraelį, kur ir mirė 1976 metais. J. Goldbergas – Lietuvos kariuomenės žydų savanorių sąjungos pirmininkas, atsargos karininkas. Gete jis vadovavo darbo skyriui. Per L. Garfunkelį ir J. Goldbergą buvo palaikomas ryšys su Lietuvos Katalikų bažnyčios vadovais ir inteligentijos atstovais (Avraham Tory. Kauno getas diena po dienos, 2000).

Jau minėtas R. Skipitis rašė, kad naciai nužudė tris advokatus lietuvius. Manytina, kad jis turėjo galvoje 1941 m. rudenį Paneriuose sušaudytus advokatus Andrių ir Aleksandrą Bulotus bei 1943 m. pavasarį Štuthofio koncentracijos stovykloje nukankintą Petrą Kerpę.

Pačioje okupacijos pradžioje Vilniuje buvo suimti advokatas Andrius Bulota ir jo žmona Aleksandra. Jiems buvo patariama išvykti kur nors į provinciją ir viešai nesirodyti, bet jie tų patarimų nepaklausė. Advokatų taryba ir asmeniškai V. Stankevičius ir Z. Toliušis, sužinoję apie Bulotų areštą, dėjo daug pastangų juos išlaisvinti. Bet niekas nepadėjo. Matyt, tam įtakos turėjo A. Bulotos darbas vadinamojo Liaudies seimo Rinkimų komisijoje, o vėliau vadovavimas Lietuvos SSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo Juridiniam skyriui. Sovietams okupavus Lietuvą A. Bulotienė tapo Justo Paleckio asmenine sekretore.

Žlugus lietuvių mobilizacijai į SS dalinius, 1943 metų pradžioje tarp 46 Lietuvos inteligentų Štuthofe atsidūrė net trys advokatai: Petras Kerpė, Petras Kiškis ir Mečislovas Kriaučiūnas. Kaip pasakoja buvęs teisingumo generalinis tarėjas Mečislovas Mackevičius, visi teisininkai buvo atiduoti į surinktų iš vokiečių kalėjimų recidyvistų galvažudžių rankas, ir šie ypač žiauriai elgėsi su jais, nes teisininkai jiems buvo dvigubi nusikaltėliai, t. y. nusiteikę prieš nacių Reichą ir juos pačius (M. Mackevičius. Lietuvos teisininkų kovos dėl teisės, teisingumo ir laisvės. Lietuvos pavergimo dokumentai, 1994). Nepraėjus nė mėnesiui po įkalinimo patyręs eilinę SS ir jų padėjėjų egzekuciją P. Kerpė mirė. M. Kriaučiūnas ir P. Kiškis po karo grįžo į Lietuvą. Pastarasis vertėsi advokato praktika.

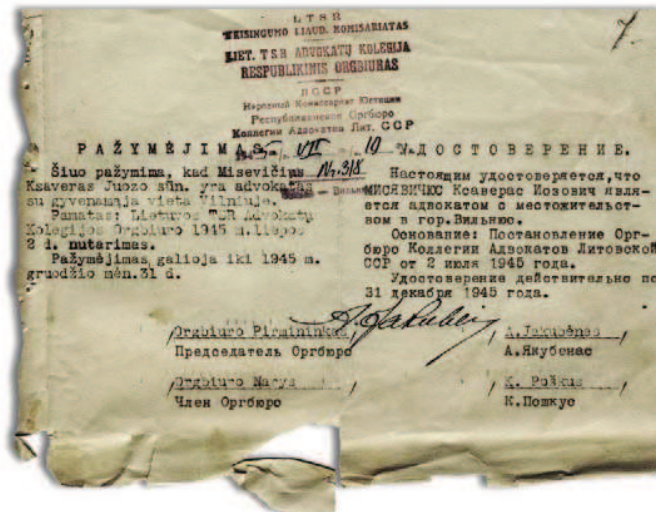
Vokiečių teroras neaplenkė ir Vilniaus advokatų. Po NKVD, o vėliau – gestapo agento likvidavimo tarp dešimties sušaudytų įkaltų 1942 m. gruodžio 2 d. buvo nužudytas advokatas ir kompozitorius Stanislovas Venslavskis (Stanisław Węslawski). Kaip įkaltas 1943 m. rugsėjo 17 d. Paneriuose žuvo žinomas prieškarinio Vilniaus advokatas M. Engelis (Engiel).

Apskritai dėl okupacijų 1940–1944 m. Lietuva (be Klaipėdos ir Vilniaus krašto) neteko apie 260 advokatų – jie buvo nužudyti arba gelbėdamiesi nuo raudonųjų ordų pasitraukė į Vakarus. Dauguma prieš karą ir karo metais praktikavusių Vilniaus krašto advokatų repatriavo į Lenkiją.

PIRMASIS POKARIO DEŠIMTMETIS

Karo audroms vėl atsirusus į Lietuvą, likę namie advokatai po Teisingumo komisariato vėliava ėmė burtis draugėn. Dokumentai rodo, kad pirmieji buvo dar prieškariniai Lietuvos advokatai Alfonsas Jakubėnas, Kostas Poškus (į advokatus priimtas karo metais), Kazimieras Šalkauskis. Dar vykstant Lietuvoje mūšiams 1944 m. rugsėjo 8 d. teisingumo liaudies komisaras „tikslu atstatyti vokiškųjų okupantų sugriautą advokatūros institutą“ sudarė trijų advokatų organizacinį biurą. Jo pirmininku buvo paskirtas Alfonsas Jakubėnas, nariais – Kazimieras Šalkauskis ir Kostas Poškus. Biurui buvo pavesta perimti Advokatų tarybos turtą ir bylas.

Gali susidaryti įspūdis, kad organizaciniam biurui atiteko karo metų advokatūros dokumentai. Deja, Lietuvos archyvu-

1945 m. K. Misevičiui išduotas advokato pažymėjimas

se jų neteko matyti. Jeigu tokių dokumentų ir buvo, tai jie atiteko kitoms organizacijoms, matyt toms, kurių „specialistai“ skaitydami kasmet advokatų rašomas autobiografijas ir pildomus kadru įskaitos lapus tikrindavo jų atmintį dėl gyvenimo bei darbo ir ne bolševikų rojuje. Anketoje nenurodyta darbo vieta ar darbas karo metais lietuviškoje teismo įstaigoje buvo pakankamas pagrindas šalinti iš advokato.

Neatgavo advokatai ir jokio advokatūros turto. Iš pradžių organizacinis biuras ir Vilniaus juridinė konsultacija veikė po vienu stogu – tarnautojai buvo bendri. Visi glaudėsi Vilniaus apskrities liaudies teisme, viename mažame kambariuke be stiklų. Juridinė pagalba buvo teikiama su pirštinėmis, dažnai dėl vietos stokos stovint teismo koridoriuose ar tarpuvartėje (Advokatų kolegijos juridinių konsultacijų vedėjų suvažiavimo, įvykusio 1945 m. gegužės 12 d., protokolas).

Pirmas po karo visuotinis advokatų susirinkimas įvyko 1946 m. vasario 23–24 dienomis. Jame buvo išrinktas Advokatų kolegijos prezidiumas ir revizijos komisija. Prezidiumo pirmininku tapo A. Jakubėnas. Iš organizacinio biuro atskaitos matyti, kad 1944 m. pabaigoje buvo 44 advokatai, 1945 m. – 78, o 1947 m. – vėl tik 57. Iš advokatūros buvo pašalinti Kostas Poškus, Anfinogenas Jermalajevus ir Juozas Valiukevičius-Valiūnas, nes karo metais dirbo lietuviškuose teismuose, Leonas Šiaudvytis – už darbą Geležinkelio valdyboje juriskonsultu. Advokatė A. Vosyliūtė nukentėjo, nes anketoje nenurodė, kad ištremti artimieji. Treti advokatai neteko darbo, nes Vilniaus universitetą baigė hitlerininkų okupacijos metais. Tiesa, jiems buvo pasiūlyta nedelsiant eksternu įgyti aukštąjį teisinį išsilavinimą (LCVA, f. R-944, ap. 1, b. 11).

Pašalintų advokatų vietas užėmė iš Rytų atvykę sovietinės teisės specialistai – nors mažaraščiai, bet patikimi. Pavyzdžiui, toks Lebedevas negalėjo įstoti net į juridinę mokyklą, nes neturėjo jokio bendrojo išsilavinimo dokumento. Maskvos nurodymu 1945 m. viduryje buvo suorganizuoti pusės metų teisės kursai advokatams rengti. Iš 26 klausytojų mokslus sugebėjo baigti 20 žmonių. Kai kurie iš jų su tokiu išsilavinimu advokatavo dar praėjusio amžiaus aštuntajame dešimtmetyje (LCVA, f. R-944, ap. 1, b. 7).

Teisingumo ministras Jurgis Blieka 1947 m. balandžio 18 d. neva dėl nesugebėjimo vadovauti Advokatų kolegijai paleido prezidiumą ir vėl sudarė organizacinį biurą – jo pirmininku

buvo paskirtas prieškaris advokatas Ksaveras Misevičius. Apie tai advokatai buvo informuoti kitą dieną sušauktame visuotiniame advokatų susirinkime. Iš tikrųjų priežastis buvo kita – tuo metu pagal MGB sukurtą bylą buvo nuteistas teisininkas, rašytojas, vertėjas Kazys Jakubėnas – Prezidiumo pirmininko A. Jakubėno brolis. A. Jakubėnas aktyviai rūpinosi jį išlaisvinti, o tai daug kam nepatiko.

Minėtame susirinkime atvirai buvo įvardyti keli dalykai, kurie veikė ir lėmė advokatūros gyvenimą iki pat nepriklausomybės atgavimo, – tai bolševikinė ideologija, Teisingumo ministerijos kišimasis į advokatų savivaldą, lietuvių kalbos ignoravimas ir kartu privilegijuotos padėties suteikimas mažumai. Tai patvirtina daugybė pavyzdžių, iš kurių bent dalį būtina pateikti kaip priminimą, – anksčiau ar vėliau viskas tampa žinoma.

Pirmiausia, anot advokato Jono Žeruolio, „daryti priekaištai kalba už tai, kad mes nesame tarybiniais advokatais, bet visų pirmiausia starykime klausimą – ar mes esame tarybiniais žmonėmis. Kalbėkime atvirai. Kai kurie iš mūsų dar sėdime ant dviejų kėdžių. Dauguma iš mūsų vokiečių okupacijos metus praleidome okupuotoje teritorijoje, kas paliko savo žymes. Reikia pirmiausia statyti klausimą – ar mes esam čia ir kuriam socialistinė santvarką, arba nesam tokiais ir laukiame ko nors išvaduotojo.“

Lietuvos KP(b) atstovas Medjanovas nurodė, jog „turi būti priimtas sprendimas, kad mūsų advokatūra yra valstybinė įstaiga, o ne kokios nors privati žmonių apiplėšimo įstaiga“. Čia pat buvo pasakyta, kas tai lėmė. Pasirodo, „kad dauguma iš mūsų advokatų gavo juridinį išsimokslinimą prie Smetonos valdžios, nemaža dalis jų pasiliko čia vokiečių okupuotoje teritorijoje“. Aišku, nesupratusieji „galėjo dabar per keletą metų pasiinteresuoti, kaip dirbama rytiniuose Tarybų sąjungos rajonuose“.

Teisingumo ministras J. Blika nurodė sprendimo kelią – „atidžiai organizuoti politinio advokatų lygio kėlimo darbą ir nuolatos jį kontroliuoti“.

Kai advokatas Georgijus Maslovskis susirinkusiesiems pasiskundė, kad vieni advokatai turi per daug bylų, kiti beveik visiškai neturi, tai advokatas Pranas Laurinavičius (Franc Lavrinovič) atskirto, jog nesuprantantieji lietuviškai negali reikšti daug pretenzijų dėl mažo darbo kiekio ir panašiai. Reikia mokyti lietuvių kalbos. Aišku, jį buvo sunku apšaukti nacionalistu, nes jis po karo atvyko iš „plačiosios tėvynės“ (LCVA, f. R-944, ap. 1, b. 11).

Be tiesioginio darbo, advokatai privalėjo, pavyzdžiui, gamyklose skaityti paskaitas, dalyvauti steigiant kolektyvinius ūkius. Antai 1949 m. Rokiškio advokatui Antanui Paliukui buvo liepta vykti į kaimą ir negrįžti, kol sukurs kolektyvinių ūkių. Deja, jis uždavinio neįvykdė. Kaišiadorių juridinės konsultacijos vedėjas advokatas Kazys Balkūnas 1951 m. pasakojo, kad, be pagrindinio darbo, „tenka rūpintis sėklų supylimu, miško paruošomis, gyvulių surašymu ir t. t.“ (LCVA, f. R-944, ap. 1, b. 44)

Advokatų būklė visą laiką buvo vargana. Pavyzdžiui, dar 1949 m. Klaipėdoje advokatai į teismą nešdavosi savo kėdę, nors visuotiniame advokatų susirinkime buvo svarstoma, ar pirkti automobilį. Nutarta sprendimą atidėti kitam susirinkimui, nes, anot vieno advokato, automobilis – kišeninė džiaova (LCVA, f. R-944, ap. 1, b. 26). Šeduvos juridinė konsultacija 1953 m. dėl kuro stokos buvo nešildoma.

Apskritai to meto advokatūros būklę visapusiškai apibūdina 1947 m. gruodžio 12–13 d. vykusio visuotinio advokatų susirinkimo medžiaga. Pirmą, vėl buvo išrinktas Advokatų kolegijos prezidiumas – jo pirmininku tapo advokatas J. Žeruolis. Antra, buvo pateikta daug duomenų apie advokatus ir advokatūrą. Tuo metu advokatūroje jau buvo apie 100 narių, iš jų per 70 turėjo aukštąjį teisinį išsilavinimą. Pagal to meto standartus pagrindinis pastarųjų trūkumas – beveik visi buvo „kapitalistinės santvarkos mokyklos mokiniai“. Todėl naujai išrinktas Advokatų kolegijos prezidiumo pirmininkas J. Žeruolis kitiems priminė: „Kas nesąs baigęs aukštojo juridinio mokslo, turįs apsiforminti jį baigti, kas neturįs vidurinio juridinio išsilavinimo – turįs apsiforminti juridinėje mokykloje. Draugai, neturį jokie juridinio mokslo, bet turį ilgą juridinę praktiką, irgi turį mokyti, nes jie dar nesą tokie seni, kad negalėtų mokyti.“

Sovietų kariuomenės atsargos karininkas advokatas Dmitrijus Višnevskis vėl priminė, kad advokatai „atitrūkė nuo tarybinių partinių organų, su jais nebendradarbiauja, dėl to nepažįsta vietos įvykių ir viso to pasėkoje negalį tinkamai orientotis teisme. Būna bylų, kuriose reikia žiūrėti ne tik įstatymo, jose reikia žiūrėti partinės linijos, skaityti su vietos partinių organų nuomone ir pažiūra.“

Šiuos išvedžiojimus sukritikavo net ortodoksinių pažiūrų bolševikas teisingumo ministro pavaduotojas Ch. Aizenas.

Tiek respublikos prokuroro pavaduotojas, tiek teisingumo ministras pripažino, kad advokatai pagal išsilavinimo lygį gerokai pranoksta teisėjus ir prokurorus. Teisingumo ministras J. Blika iš tribūnos dėstė, kad yra signalų, jog „advokatai kartais ešą klūtis teisingumo darbe. <...> Turima pranešimų, kad advokatai net dienos, darbo metu vaišina teisėjus, darą insinuacijų, kad bylos būtų be reikalo atidėtos, darą teisėjams, kurie dažniausiai ešą menkesnio išsilavinimo už advokatus, blogos, klaidinančios įtakos. Nenuostabu tat ešą, kad dėl to advokatai nustoja autoriteto, teismai pradeda su jais nesiskaityti. <...> Tai garbei, autoritetui pasiekti ešą būtina galutinai išgyvendinti buržuazinės ideologijos likučius, ešą reikalinga dėl to idėjiškai-politiniai ir moksliskai lavintis, auklėtis. Tik mūsų advokatui tapus sąmoningu tarybiniu advokatu, pakilsias jo autoritetas, tik tada jis sėkmingai padėsias teismui ir valstybei kovoti su nusikaltimais, auklėti visuomenę. Nebūsią ir priekaištų, kad kai kurie advokatai trukdą teisingumo darbą.“ (LCVA, f. R-94, ap. 1, b. 11)

Kauno juridinės konsultacijos advokatas Juozas Grigonis 1951 m. atvirai dėstė, kad „iš advokatų pusės jaučiamas nuolaidumas, o kai kuriuose teismuose iš teisėjo elgsenos jaučiasi, koks bus nuosprendis arba sprendimas, ir publika tai pastebi. Teisėjas pats stato klausimus, pats atsako, o kaj prašai užprotokoluoti, kad taip elgiasi teisėjas, tai jis kokias 3 dienas su advokatu nekalba. <...> Prokuroras teismuose skaitomas privilegijuota šalimi, teisėjas su juo sėdi prie vieno stalo, šnibždasi. Proceso metu teisėjas daro procesinių peržangų, o prokuroras sauvaliauja. Prokurorui Bračikovui dalyvaujant teisiomis lietuviams, o procesas vedamas rusų kalba, vien tik dėl Bračikovo.“

Kauno srities teismo pirmininkas Vladas Deksnys (būsimas Advokatų kolegijos prezidiumo pirmininkas) į tai atsakė, kad „sėdėjimas prokuroro prie teismo stalo, o advokato prie atskiro stalo, dar nesiaurina advokato teises ir nežemina jo autoritetą. Mes dirbame tarybiniame teisme, senasis yra

sulaužytas, teismų darbuotojai neparuošti, todėl klaidas advokatai turi padėti ištaisyti.“ (LCVA, f. R-944, ap. 1, b. 44)

Lazdijų juridinės konsultacijos vedėjas advokatas Stanislovas Misiūnas 1949 m. pamėgino klaidą padėti ištaisyti – pamatęs, kad po teismo posėdžio į pasitarimų kambarį kartu su teisėju užėjo pašaliniai asmenys, dėl baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimo parašė kasacinį skundą. Advokatų kolegijos prezidiumo pirmininkas J. Žeruolis pareiškė, kad advokatas S. Misiūnas, parašęs minėtą kasacinį skundą, nusirito į neleistiną tarybiniam advokatui formalizmą, ir pasiūlė jam skirti papėikimą. Bet advokatas S. Misiūnas pagal Lazdijų rajono vykdomojo komiteto skundą jau buvo pašalintas iš advokatūros. Pasak J. Žeruolio, advokatas S. Misiūnas „priėjo iki to, kad savo kalboje teisme iškreipė faktus, paneigė partijos vadovaujama vaidmenį kolūkių statyboje ir tokia savo kalba pakenkė socialistinio teisingumo vykdymui“. Mat advokatas, gindamas žmogų, neleidusį „kolūkiečiams“ išplėsti ištremtų tėvų sodybos, pavadino ginamąjį asmeninių sąskaitų suvedimo auka, o ne nusikaltėliu.

Išsiokėliai proceso metu būdavo drausminami. Tai yra aprašę buvę politiniai kaliniai:

„Atėjo ir Kalėdos. 1952 m. gruodžio 23–27 dienomis Valskybės saugumo salėje vyko Vilniaus srities karo tribunolo posėdis. Ją saugojo 20 Azijos respublikos kareivių, ginkluotų automatais. Kareiviams vadovavo karininkas, atrodo, kapitonas. Prasidejo teismo posėdis. Sargyba, teisiameji ir keletas tardytojų sudarė teismo „viešumą“. Posėdį pradėjo pulkininkas Kondratenka, kaltinimą teisme palaikė karo prokuratūros prokuroras Karmanovas, dalyvavo teismo tarėjai, du karininkai. Buvo ir advokatai. Mes su bendrakursiu Juozu Petkevičiumi atsisakėme advokato K. Misevičiaus paslaugų, tačiau jis buvo pažadėjęs giminaičiams ir bandė ginti. Pirmininkas perskaitė kaltinamąją išvadą ir paklausė, ar supratome.

Niekas iš teisiųjų kalti neprispazino ir paaiškino, kad mylėti savo tautą ir Tėvynę, siekti laisvės ir nepriklausomybės tai ne nusikaltimas, o, be to, paprašėme perkelti bylos nagrinėjimą į Universiteto aktų salę. Teismas mūsų prašymą atmetė. Advokatas K. Misevičius bandė įteigti mintį, kad grupė studentų bendraminčių išreiškė savo bendravimo formą ir nereikėtų jiems taikyti grupinio nusikaltimo pagal RTFSR baudžiamojo kodekso 58 straipsnį. Prokuroras Karmanovas čia pat pareiškė protestą ir advokatui K. Misevičiui pagrasino „pasikalbėti atskirai“, pastarasis buvo priverstas jo atsiprašyti. Štai koks būdingas teismo proceso „rungtyniškumo“ principas.“ (Adomas Lukoševičius. Žvilgsnis į praeitį. Studentų byla, 1995)

„Mane „gynusi“ advokatė Siniakova tarsi bandė sušvelninti tą kaltinimą, pažymėdama, kad, vykdant kolektyvizaciją, buvo padaryta ir klaidų. Tačiau prokuroras ją nutraukė, neleidamas baigti minties, išdrožė ilgiausią kalbą, kartu apkaltindamas ir tą advokatę nepakankamu politiniu budrumu. Vargšė raudonio nupliekstu veidu pradėjo žiopčioti ir ginti partijos sugalvotą ir nuostabiai vykdomą pažangią kolektyvizacijos politiką.

Visų advokatų veikla apsiribodavo tuo, kad jie paprašydavo sušvelninti mums, tai yra kaltinamiesiems, bausmę dėl jau no amžiaus. Mums tada buvo 20–25 metai.“ (Jonas Kreimeris. Tarp nuosprendžio ir rehabilitacijos. Studentų byla, 1995)

Kitų advokatų net nereikėjo drausminti – patys konkuro su prokurorais ir saugumiečiais. Nuo 1950 m. liepos iki

1953 m. birželio pradžios veikė Vilniaus, Kauno, Klaipėdos ir Šiaulių sričių advokatų kolegijos – nebuvo Lietuvos advokatus vienijančio organo (LCVA, f. R-944, ap. 1, b. 55). Stalinui mirus buvo panaikintas Lietuvos administracinis teritorinis suskirstymas sritimis. Advokatų kolegijos bendrame susirinkime, įvykusiame 1953 m. liepos 20–22 d., keturios kolegijos buvo sujungtos į vieną kolegiją. Šiame susirinkime Vilniaus advokatė Esfira Malkina dalijosi patirtimi, kaip per privačius pokalbius su kolūkiečiais stengiasi išsiaiškinti visus kolūkio nesklandumus. Gyrėsi, kad per vieną tokį pasikalbėjimą surinko medžiagos trims baudžiamosioms byloms ir perdavė ją prokuratūrai. Buvusi Kauno juridinės konsultacijos vedėja Elizavieta Gudvilo džiaugėsi, kad jai vadovaujant konsultacijai „žymiai pakilo tos konsultacijos politinis lygis. Anksčiau iš kai kurių advokatų pusės būta antitarybinių stojimų, ko dabar nėra.“

Teisingumo ministerija irgi stengėsi neatsilikti, o gal dar siekė duoti reikiamą politinį toną. Advokatas Adolfas Urbaševičius pasakojo, kaip iš Teisingumo ministerijos atvažiavusi revizorė Čiuraitienė tikrino advokato Juliaus Izraelio darbą. Ji pati nuėjo pas klientą ir jam pareiškė, kad ji, girdi, baigusi aukštąjį mokslą ir norinti paklausti, ar jis davė advokatui Izraeliui kyšį. Be to, pasakė klientui, kad „jeigu Jūs nedemaskuosite advokatą Izraelį, tai Jums teks sėdėti kalėjime“ (LCVA, f. R-944, ap. 1, b. 65). Pastarasis atvejis, matyt, sietinas su kova prieš „kosmopolitus“, juo labiau kad tuo pat metu iš advokatų buvo pašalintas Judelis Charitas, nes prieš karą būdamas 18 metų amžiaus buvo nuvykęs į Palestina. Kauno srities advokatų kolegijos prezidiumas nusprendė, kad jis ten vyko politiniais sumetimais, ir J. Charitą iš advokatų pašalino.

Netrukus SSRS teisingumo ministerija šį sprendimą panaikino. Mat pokario metais žmogui iš advokatūros pašalinti reikėjo gauti Maskvos sutikimą. Nemažai Lietuvoje persekiojamų advokatų, žinodami šią tvarką, vyko į Maskvą ir kažkaip susitvarkydavo reikalus. Advokatas, kuris užkliuvo saugumui ar vietos bolševikų vadukams, anksčiau ar vėliau būdavo išgujamas iš advokatūros.

PERSEKIOJIMO ANATOMIJA

Kiekvienais metais iki Stalino mirties advokatų biografijos buvo perkratomos – atkakliai ieškota santvarkos priešų. Advokatas V. Merkšaitis prisimena, kad tuo metu karjerą galėjo padaryti tik trijų kategorijų žmonės: 1) buvę pogrindininkai; 2) sovietiniai aktyvistai; ir 3) piliečiai, nepatekę į nacių okupuotą teritoriją (Vytautas Merkšaitis. Geriau tu atvažiuok pas mane. XX amžiaus žmogus: Aleksandro Štromo portretai, 2008).

Politinio pobūdžio baudžiamosiose bylose galėjo dalyvauti tik partinės sistemos atžvilgiu patikimi advokatai. Advokatų kolegijos prezidiumas, konsultuodamasis su saugumo (NKVD-MGB-KGB) atstovais, atrinkdavo tuos advokatus, kurie galėjo turėti specialų leidimą („dopuską“). Pavyzdžiui, 1944 m. pabaigoje iš Rusijos Jaroslavlio srities atvyko nutautėjęs mažaraštis (prieš karą Odesoje baigęs dvejų metų juridinius kursus) advokatas Jonas Zalieckas. Teisingumo ministerijos advokatūros skyriaus vyresnioji revizorė (irgi atvykusi iš

Rusijos) reguliariai apie kiekvieną advokatą surašomoje „lojalumo“ pažymoje rašė, kad J. Zalieckas, kaip advokatas, yra absoliutus nulis, teisme ir tarp kolegų neturi jokio autoriteto, dėl bendrojo neraštingumo nesugeba susipažinti byla ir negali atlikti advokato pareigų. Todėl netikslinga jį laikyti advokatų eilėse.

Kadangi advokatas J. Zalieckas nuo 1919 m. priklausė bolševikų partijai, praeityje buvo čekistas, 1941 m. buvo atsiųstas į Kauną dirbti apygardos teismo pirmininku, tai po karo atvykus į Vilnių jam buvo suteikta galimybė vesti specialiąsias bylas ir jo mėnesio uždarbis siekė 8 000 rublių (Asmens byla. Lietuvos advokatūra, ap. 3, b. 289). Tai jis 1946 m. gynė vyskupą Vincentą Borisevičių ir, kaip matyti iš bylos, pagal išgales stengėsi ginamajam padėti (Lietuvos vyskupai kankiniai sovietiniame teisme. Lietuvos istorijos šaltiniai. T. 5. Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2000; Vidas Spengla. Atlikę pareigą, 1997). Pastangas, matyt, lėmė pinigai, nes prieš juos komunistiniai idealai buvo bejėgiai – advokatas bolševikas daug kartų buvo baustas už nustatytos honorarų politikos pažeidimus.

Tokia „leidimų“ sistema veikė visoje sovietų imperijoje iki pat jos žlugimo. Primintina, kad šią tvarką – „leisti advokatus dirbti su slapta informacija“ – mėginta atgaivinti nepriklausomybę atgavusioje Lietuvoje, pavyzdžiui, advokatui Kęstučiui Stungiui ginant „jubilejinį šnipą“ E. Joniką.

Zaliecko tipo advokatai buvo veikiau išimtis nei taisyklė, iš esmės Advokatų kolegijos nariai išsaugojo ištikimybę savo profesijai. Uoliausi iš jų persekioti ir šalinti iš advokatūros. Pasitaikę fizinio smurto atvejų – profesiniu atžvilgiu per daug uolų advokatą užpildavo ir sumušdavo iš kriminalinės terpės užverbuoti agentai. Šitai vyko ir Lietuvoje dar praėjusio amžiaus septintajame dešimtmetyje (pavyzdžiui, buvo užpultas advokatas Jurgis Vilimas).

Saugumui, teismui ar prokurorui nepatikęs vien žmogiškas poelgis galėjo kainuoti advokato vardą. Kupiškio rajono juridinės konsultacijos vedėjas Juozas Stanionis 1949 m. ginaimojoje kalboje išdrįso pasakyti, kad jis gerai pažinojo teismo tėvus ir jie buvo vieni iš teisingiausių ir geriausių žmonių. Jeigu jie nebūtų buvę ištremti, tai likęs be priežiūros sūnus nebūtų nusikaltęs. Teismas tai įvertino kaip sovietų valdžios organų šmeižtą darbo žmonių akyse, o tai nesuderinama su sovietinio advokato etika, ir priėmė atskirą nutartį informuoti teisingumo ministrą ir Advokatų kolegijos prezidiumą.

Pranešime visuotiniam advokatų susirinkimui buvo pasakyta, kad J. Stanionis, „gyvendamas užsidaręs savo kiaute, atitrūko nuo tarybinio gyvenimo tikrovės, nesugebėjo iki šiol atsikratyti buržuazinio objektyvizmo ir priėjo prie to, jog neatskirdamas klasinio priešo apšmeižė savo kalboje tarybinius organus“ (LCVA, f. R-944, ap. 1, b. 26).

Tik didelėmis pastangomis pavyko įrodyti, kad teismo posėdžio protokole buvo iškreipta advokato mintis. J. Stanioniu buvo uždrausta pusę metų verstis advokato praktika. Bet partiniai-sovietiniai organai jo nepamiršo – po ketverių metų jo neatestavo ir pasiūlė iš „advokato pareigų pašalinti“, nes jis nekelia nei savo politinio lygio, nei dalykinės kvalifikacijos, nedalyvauja visuomeniniame darbe, neprisideda prie kolūkių sustiprinimo ir panašiai.

Dar 1948 m. Maskvai, matyt, dėl skundų iš Lietuvos, užkliuvo advokatai Kazys Balkūnas – mat prieš karą jis buvo teismo kandidatas, karo metais advokato; Antanas Griškounis – prieš karą priklausė ateitininkų draugijai, vokiečių oku-

pacijos metais buvo teismo kandidatas; Balys Širvinskas – 1939 m. buvo prieš demonstraciją, organizuojamą padėkoti sovietams už Vilniaus gražinimą. Be to, karo metais jis su kitais advokatais į Vilniaus laikraštį įdėjo skelbimą apie neatlygintą teisinę pagalbą. Abramus Judelevičius užkliuvo kaip buvęs vienos prieškarinio akcinės bendrovės veikėjas. Neliko nepastebėti B. Kolevzonas, J. Švėgžda, J. Izraelis.

Prieškario advokatas Romanas Aleksejevas 1948 m. pagal melagingą saugumo pranešimą iš advokatūros buvo pašalintas kaip baltagvardietis. Tik po dešimties metų jam pavyko grįžti. Kadangi jis ir toliau su vietiniais partiniais ir sovietiniais organais nepalaikė ryšio taip, kaip pridera sovietiniam advokatui, LSSR advokatų kolegijos organizacinis biuras nusprendė, kad advokatas „negali užtikrinti tinkamo savo profesinių pareigų atlikimo ir turėtų išeiti į pensiją“.

Klaipėdos srities teisingumo veikėjai 1951 m. visais varpais skambino, kad Mariam Rolnikaitė negali verstis advokato praktika, o svarbiausia, jai negali būti suteikta vieša teismo tribūna. Mat vokiečių okupacijos metais ji dvejus metus Vilniaus geto taryboje dirbo mašininke, vėliau – stovykloje siuvėja.

Iš nomenklatūrinių skundikų itin pasižymėjo prieškarinio laikų bolševikas Stasys Naujalis – tiek dirbdamas partiniuose organuose, tiek LSSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo sekretoriumi. Dar būdamas Panevėžio miesto partijos komiteto sekretoriumi, kaip matyti iš slapto 1951 m. Teisingumo ministerijos susirašinėjimo, jis kelis advokatus apskundė aukštesniajai partinei vadovybei, Teisingumo ir Saugumo ministerijoms. Štai advokatas Jurgis Alekna leido savo bute gyventi iš tremties pabėgusiai seseriai, o dar jų brolis ilgai gyveno Italijoje ir Vokietijoje. Aizikas Solomeščas užkliuvo, nes iki okupacijos turėjo kelis namus, o Napoleonas Stefanavičius – didelį ūkį, Marija Dubrienė karo metais tarnavo vokiečių įstaigoje. Pastarieji du buvo priversti atsisveikinti su advokatūra.

Ir nė vienas kartą užkliuvęs advokatas ateityje neliko užmirštas – vienu ar kitu aspektu apie juos prisimindavo partiniai-sovietiniai ir, kaip iki pat nepriklausomybės atgavimo būdavo sakoma, „kompetentingi organai“. Apie šiuos advokatus buvo spausdinami slapti ir vieši paskviliai, jiems keliamos baudžiamosios bylos, pavyzdžiui, 1958 m. advokatui Jonui Švėgždai dėl neva mainų sutartimi pridengto žemės sklypo pirkimo-pardavimo sandorio. Nesant nusikaltimo sudėties, J. Švėgždą išteisino SSRS Aukščiausiasis Teismas – Lietuvoje jis buvo nuteistas realia bausme. Jau minėtas advokatas J. Merkšaitis rašo, kad J. Švėgždai padėjo buvęs kolega A. Štromas. Kai teismas J. Švėgždai paskelbė nuosprendį, tai nebuvo kam jo suimti. Tada jis išėjęs iš teismo salės nuvažiavo tiesiai pas A. Štromą į Maskvą ir sėdėjo pas jį, kol teismo nuosprendis buvo panaikintas.

Buvęs advokatas Aleksandras Štromas

Antra vertus, tai atsiliepdavo klientų interesams – advokatas irgi žmogus. Stasys Stungurys pasakoja, kad 1958 m. politinėje byloje advokatas J. Izraelis, „užuot gynęs V. Laugalį, visai pataikavo prokurorui V. Galinaičiui, net smerkė savo ginamąjį ir kitus teisiamuosius, sakydamas, kad tarybų valdžia mums daug davusi, leidusi baigti aukštąsias mokyklas, o mes jai taip atsilyginę...

Kaltinamasis V. Laugalis priekaištavo savo „gynėjui“ Izraeliui, kad jis nesilaikęs advokato etikos.“ (Stasys Stungurys. Saulėtekio linkui, 1998)

Po daugelio metų tapo aišku, kad profesiniu atžvilgiu stiprus minėtas advokatas tuo metu KGB ir Partinės komisijos prie LKP CK buvo spaudžiamas į kampa.

Nepavykus taip susidoroti, dėl menkiausio preteksto advokatai buvo neatestuojami ir tuo pagrindu šalinami iš advokatų. Visomis niekšybės spalvomis susidorojimo su advokatais mechanizmas atsiskleidžia 1962 m., galima sakyti, pilnai išlikusiuose dokumentuose.

DIKTATORIUI MIRUS

Jau trumpai minėta, kad 1953 m. Lietuvoje buvo panaikintos sritys, o kartu ir keturios sričių advokatų kolegijos, veikusios nuo 1950 m. liepos, – vėl buvo išrinktas vienas visai Lietuvai Advokatų kolegijos prezidiumas. Panaši advokatūros organizacinė struktūra gyvavo iki pat nepriklausomybės atgavimo.

Iš kasmetinių advokatų susirinkimų protokolų matyti, kaip pradėjo keistis gyvenimas: 1956 m. ataskaitiniame pranešime pasidžiaugta ne tik tuo, kad demaskuota Berijos gauja, kuri mėgino išlaisvinti valstybės saugumo organus iš partijos ir sovietų valdžios kontrolės, bet ir septynių valandų darbo diena, priemonėmis teisėtumui atkurti, nekaltai nuteistiems žmonėms reabilituoti. Matyti, kad advokatai vis drąsiau ėmė dėstyti savo problemas ir mažiau kreipti dėmesį į visokius propagandinius dalykus. Minėtoje ataskaitoje skundžiamasi, kad kai kurių juridinių konsultacijų vedėjai vengia suteikti Advokatų kolegijos prezidiumui reikiamų žinių, kaip konsultacijoje vyksta SSKP XX suvažiavimo medžiagos studijos. Antai advokatas Levas Filimonovas jau pažėrė pavyzdžių, kaip prokurorai pažeidžia žmonių teises. Jis, per dvidešimt metų išdirbęs karinėje prokuratūroje, tikrai puikiai suvokė, apie ką kalba. Kita vertus, kaip matyti iš jo raštų, tai buvo raštingas žmogus. Tiesa, ir jis čia pat sukritikavo Advokatų kolegijos prezidiumą – mat nemokantiesiems lietuvių kalbos Prezidiumas galėjo išversti pranešimą į rusų kalbą.

Čia verta iš pranešimo pateikti keletą skaičių. Tuo metu advokatūroje iš 208 advokatų buvo 114 lietuvių, 55 žydai, 29 rusai, po du karaimus ir baltarusius ir po vieną lenką, armėną ir totorių. Iš jų net 57 neturėjo aukštojo teisinio išsilavinimo. Minėtame pranešime rašoma, kad „daugumas iš jų neturi ir vidurinio mokyklos cenzo“. Tai atsiliepė visos advokatūros autoritetui.

Po metų įvykusiame eiliniame advokatų susirinkime advokatas Viktoras Baltrušaitis siūlė į advokatūrą priimti asmenis tik su aukštu mokslu ir atsakyti iš kito darbo pašalinėtų teisininkų.

Pranešėjas apgailestavo, kad kai kurie advokatai pasižymi žema kultūra – rūko Aukščiausiojo Teismo salėje, ant kėdžių

deda paltus ir panašiai, tekę kartą sutikti teisme advokatą, kuris buvo net be marškinių.

Politinio atšilimo dvelksmas kasmet buvo juntamas vis stipriau. Pastarajame advokatų susirinkime Vilniaus universiteto Teisės fakulteto dekanas Kęstutis Domaševičius (buvęs teisingumo komisaras, ministras), pasigedęs advokatų „iniciatyvos padėti partijai ir vyriausybei jos didžiuliame darbe auklėjant visuomenę komunistine dvasia“, palygino advokatų kalbas su XVII amžiaus amatininkų cecho meistrų kalbomis ir susilaukė advokatų atkirčio.

Kalbėdamas apie tuo metu valdžios institucijose vyravusį požiūrį į advokatus ir jų klientus, minėtas advokatas L. Filimonovas buvo dar konkretnesnis:

„Advokato padėtis teisme yra labai svarbi, ne mažiau kaip ir prokuroro. Kiekvienas advokato išstojimas teisme atneša didžiulės naudos, daug didesnės, negu kokia paskaita ar pranešimas. Advokatai savo išstojimais teisme atlieka didžiulį visuomeninį darbą.

Teisingumo ministerija nepalaiko advokatų, reiškia jiems nepagrįstas pretenzijas. Kai kurie teismai būna nepatenkinti, jeigu advokatas reiškia per daug pageidavimų, be jokio pagrindo priima atskirą nutartį advokato atžvilgiu. Pasitaiko ir tokių atvejų, kai koks nors nepatenkintas liudytojas ir priešinga šalis rašo skundą ministrui. Ministras nieko nepatikrinęs tiki tuo skundu ir svarsto advokatą.“

Advokatas J. Žeruolis advokatų palyginimą su XVII šimtmečio cechų nariais pavadino įžeidžiamu.

Priklausęs tokių kalbų, matyt, taisyti „politinius“ nukrypimus ėmėsi LSSR prokuroro pavaduotojas, prieš karą buvęs Zarasų advokatas Filimonas Archipovas. Jis negalėjo suprasti, „kodėl į susirinkimo darbo prezidiumą LKP CK atstovas kviečiamas paskutinis. Tas yra neteisinga. Kaip gali būti, kad adv. Šarka, kuris siūlė darbo prezidiumą, nežino pavadinimo Centro komiteto skyriaus, kuriam priklauso advokatūra. Tai neleistina. Tai dar kartą kalba, kad advokatai nepalaiko glaudaus ryšio su partiniais organais.“ F. Archipovas negailėjo advokatams kritikos ir kitais jų profesinės veiklos ir savivaldos klausimais. Bet ir jam, sakyčiau, gana aštriai atsikirtu advokatas Salomonas Berezinas: „Aš kategoriškai nesutinku su drg. Archipovu, kuris mėgina bet kokią mažą klaidelę parodyti kaip apolitiškumą. Drg. Čepas, manyt, neužpyks, jeigu mes jį pakvietėme į Prezidiumą paskutiniu metu.“

Paminėtina, kad kiekviename susirinkime kritikos strėlės lėkė ir į Aukščiausiojo Teismo daržą – ypač už arogantišką elgesį su advokatais.

Toks advokatų elgesys, matyt, pradėjo kelti susirūpinimą. Kaip tokiais atvejais įprasta, Teisingumo ministerijos biuletenyje „Tarybinis teisingumas“, beje, leistame už advokatų duotus pinigus, buvo išspausdintas advokatūrą juodinantis vedamasis straipsnis. Jau ne kartą minėtas advokatas L. Filimonovas 1958 m. visuotiniame susirinkime požiūrį į advokatus apibūdino labai išraiškingai: „Man kyla toks įsitikinimas, kad mes, advokatai, esame toks krūmas, ant kurio kas nori ir kiek nori, ir kas netingi – gali teršti, ir pagalbos mes iš niekur neturime.“

Be to, savo kalboje šis advokatas atvirai pasikėsino į vieną iš sovietinio teisingumo dogmų, esą advokatas – teismo pagalbininkas, o ne kliento gynėjas. Pasak L. Filimonovo, „advokatus kaltina, kad mes teismo posėdyje renkame ir teikiame vienašališkus įrodymus, kalbančius teisiamojo naudai. Negi

galima iš mūsų reikalauti, kad mes gintume ir kaltintume savo ginamąjį. Kodėl nedaroma pastaba prokurorams, kuomet jie tik kaltina, neieškodami byloje švelninančių aplinkybių, kalbančių teisiamojo naudai. <...> advokatas turi kalbėti tik apie tas aplinkybes, kurios kalba teisiamojo naudai, ir visiškai nereikia kreipti dėmesio, ar už tai pyksta prokurorai, ar nepyks-ta <...>“.

Teisingumo ministerijos atstovas S. Černiauskas pripažino, kad jis buvo neteisis ir minėtame straipsnyje labai neteisingai pasakyta apie visus advokatus. Turėta omenyje tik pavieniai advokatai, bet įvyko klaida. Pažadėjo, kad ateityje panašių dalykų nebus.

Kiti treji metai advokatūrai buvo ramūs. Advokatūrai svarbūs buvo 1961 m. – Lietuvoje nustojo galioti 1939 m. SSRS advokatūros nuostatai. Lietuvos SSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas birželio 26 d. priėmė naujus Advokatūros nuostatus. Pastarieji buvo gerokai platesni. Palyginti su 1939 m. nuostatais, advokatų pareigos išliko beveik nepakitusios, bet atsirado šiek tiek teisių, buvo išsamiau sureguliuota savivaldos institucijų formavimo tvarka, jų teisės ir pareigos, apibrėžta juridinės konsultacijos vedėjo kompetencija. Bet apskritai tai buvo tylą prieš audrą, kuri neaplenkė nė vieno advokato, patikėjusio permainomis. Pasisekė negerovių kritikui L. Filimonovui – jis dar 1958 m. išvyko advokatauti į šiltuosius kraštus.

SUSIDOROJIMAS

Dar šiandien praktikuoja nemažai advokatų, prisimenančių advokatūrą sudrebinusius 1962-uosius ir vėlesnius metus.

Advokatų visuotinis ataskaitinis rinkiminis susirinkimas, prasidėjęs 1962 m. kovo 2 d., vyko, kaip pas mus ir įprasta, – po ataskaitinio pranešimo skambėjo advokatų kalbos. Po jų žodis buvo suteiktas LKP CK administracinių, prekybos-finansų organų skyriaus instruktoriui Alfonsui Mockevičiui. Jis išreiškė nusivylimą advokatų susirinkimu, nes nebuvo pasakyta, „ką turi veikti advokatai ir kokie jų uždaviniai išeinant iš Partijos 22-jo suvažiavimo nutarimų. <...> Niekio nebuvo pasakyta ataskaitiniame pranešime apie tolimesnį advokatų ideologinį darbą. <...> Advokatų kolegijoje dar yra asmenų, kuriems ne vieta advokatūroje. <...> Prezidiumas mažai derindavo savo darbą su partiniais organais.“

Po to buvo svarstomi finansiniai klausimai. Susirinkimo rinkiminė dalis prasidėjo kitos dienos rytą.

Advokatų susirinkimui netikėtai ėmė pirmininkauti LKP CK instruktorius A. Mockevičius. Kai kažkas paklausė, kokių pagrindų jis pradėjo pirmininkauti, Lietuvos SSR prokuroras Viktoras Galinaitis paaiškino, kad kiekvienas darbo prezidiumo narys gali advokatų susirinkimui pirmininkauti.

Prasidėjus Advokatų kolegijos prezidiumo ir revizijos komisijos rinkimams A. Mockevičius (ne advokatas !!!) pasiūlė

Prezidiumą rinkti iš septynių asmenų ir suteikė žodį advokatui A. Saakianui* pasiūlyti kandidatus į Prezidiumą.

Kai buvo išvardytos septynios pavardės, susirinkimo pirmininkas pasiūlė tolesnį kandidatų į Prezidiumo narius iškėlimą nutraukti ir balsuoti už esamus kandidatus.

Tarp advokatų kilo garsus nepasitenkinimo juokas. Bet A. Mockevičius toliau įtikinėjo susirinkimą, kad pasiūlyti kandidatai į Prezidiumo narius yra tinkami ir kad teikti kitus kandidatus nėra prasmės. Jam į pagalbą atėjo LSSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo sekretorius S. Naujalis ir jo pavaldinys – Juridinio skyriaus vedėjas E. Jacovskis, bet advokatai buvo nepalenkiami.

Pavyko išrinkti tik penkis Kolegijos prezidiumo narius ir revizijos komisiją. A. Mockevičius pasiūlė susirinkimų atidėti dviem savaitėms arba perkelti rinkimus į pirmadienį – kovo 5 dieną. Advokatai balsavo rinkimus tęsti. Tada A. Mockevičiaus iniciatyva buvo padaryta pertrauka ir iš salės pašalinti advokatai, išskyrus KPSS narius ir kandidatus bei mažųjų juridinių konsultacijų vedėjus. Po trijų su puse valandos pertraukos partinė grupė savo pasitarime nutarė papildomiems rinkimams į Prezidiumą apsiriboti dviem kandidatais. Susirinkimas su tuo nesutiko. Į balsavimo biuletenį buvo įtrauktos keturių kandidatų pavardės. Kaip ir reikėjo tikėtis, partinės grupės pasiūlyti kandidatai buvo neišrinkti.

Advokatas Petras Armalis pasiūlė išrinkto Prezidiumo nariams ir revizijos komisijai pasiskirstyti pareigomis, bet LKP CK atstovas A. Mockevičius pageidavo šio klausimo šią dieną nesvarstyti (LCVA, f. R-944, ap. 1, b. 151).

Buvo vėlus metas ir advokatai sutiko neskubėti pasiskirstyti pareigomis, juo labiau kad tam susirinkimo pritarimo nereikėjo.

Bet advokatų susirinkime dalyvavę partijos nariai ir jų kovinis būrys – KGB labai skubėjo, aišku, ne darbo dirbti, o meluoti, šmeižti, klastoti faktus. Per skubėjimą painiojo datas, pavardes. Matyt, dirbdami juodą darbą visai nesitikėjo, kad netolimoje ateityje bus galima sugretinti KGB ir LKP CK archyvuose (dabar tai Lietuvos ypatingasis archyvas) išlaptintus dokumentus.

Pirmas, sprendžiant iš datos, skundą rusų kalba (tiesa, visų dokumentų originalai surašyti rusų kalba – pateikiamas vertimas) suraitė advokatų susirinkime dalyvavęs S. Naujalis (1914–1995 m.; SSKP narys nuo 1934 m.; 1948 m. baigė partinę mokyklą Vilniuje; 1951–1982 m. – Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo sekretorius).

Po kelių dienų KGB surašė paskvilį klastotę apie advokatus ir net tariamus advokatus (vykdytojas Gorevas, išspausdinta 2 egz.). Iš KGB archyve saugomų bylų matyti, kad, pavyzdžiui, Alfonsas Gineitis advokatavo karo metais, Liudvikas Jankauskas – niekada nebuvo advokatas. Po karo jis dirbo Kauno miesto prokuroro padėjėju. Juozas Jurkus buvo kalbininkas, dirbo mokytoju, dėstė Vilniaus pedagoginiame institute. Advokatūros „žinovai“ ne tik politiniais purvais apdrabstę instituciją ir konkrečius advokatus, bet ir nepagailėjo patarimų, kaip „sutvarkyti“ organizaciją. KGB siūlymai beveik pažodžiui sutapo su S. Naujalis planu likviduoti esamą advokatūrą – įdomu, kas ir kieno mintis skaitė. Tiesa, S. Naujalis siūlė „peratesuoti visus respublikos advokatus arba paleisti visą organizaciją“. O KGB patarė „likviduoti respublikos Advokatų kolegiją ir sudaryti Orgbiurą“. LKP CK pakako dviejų rašliavų susidorojimui pradėti. Pirmiausia buvo parengtas ir suderintas LKP CK sekretoriato nutarimo projektas „pavesti Lietuvos SSR

*Aramaisas Saakianas – buvęs MGB (sovietinio saugumo) tardytojas. Tai jis poetui Kaziuvi Jakubėnui buvo sukūręs politinę baudžiamąją bylą. SSRS Aukščiausiosios Teismo išteisintas K. Jakubėnas kartą broliui – advokatui Alfonsui Jakubėnui apie Saakianą yra pasakęs: „Jo nežmoniškas elgesys per tardymą mane labai vargindavo. Kas vakarą, 21 valandą, jo įsakymu mane atvedavo tardyti, o gražindavo atgal į Saugumo ministerijos kalėjimą 9 valandą ryto. Nuo 9 valandos ryto iki 21 valandos vakaro buvo draudžiama net prigulti. Toks naktinio tardymo metodas taip išsekindavo, kad viskam darydavausi abejingas.“ Darbdaviai Saakianą labai vertino, bet dėl tremtinio brolio pasiūlė dirbti ūkinį darbą. Saakianas pasirinko advokatūrą.

Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumui likviduoti Lietuvos SSR advokatų kolegiją ir sudaryti Orgbiurą, kuriam pavesti peržiūrėti advokatų kadrus ir iškuopti nereikalingus elementus“ (originalo kalba – ... *поручить Президиуму Верховного Совета Литовской ССР распустить Коллегию адвокатов Литовской ССР и образовать Оргбюро, которому поручить пересмотреть кадры адвокатов и очистить их от ненужных элементов...*). Vėliau, matyt, buvo nuspręsta priimti svaresnį dokumentą – slaptą LKP CK biuro nutarimą

dėl advokatūros. Kartu buvo pasirinktas truputį švelnesnis susidorojimo būdas – nuspręsta paleisti Advokatų kolegijos prezidiumą (dabartine terminologija – Advokatų tarybą).

Minėtam biuro sprendimui įgyvendinti buvo priimtas atitinkamas „nepriklausomo“ Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo viešai neskelbtinas nutarimas.

Kaip buvo niokojama advokatūra ir persekiojami advokatai, savais žodžiais atpasakoti būtų sudėtinga. Todėl tegul kalba šio darbo vykdytojais. Jų tekstai išraiškingi.

Lietuvos KP Centro Komitetui

Š. m. vasario antrą ir trečią dienomis įvyko respublikos advokatų visuotinis susirinkimas. Man teko dalyvauti šiame susirinkime. Kadangi susirinkimas ir jo rezultatai man paliko slogų įspūdį, manyčiau, apie tai būtina pranešti CK.

Prezidiumo pirmininko drg. Misevičiaus ataskaita buvo žemo politinio lygio, iš esmės nesusijusi su advokatų veikla. Pranešime buvo apžvelgta tik techniniai advokatų veiklos klausimai.

Nors advokatų kolegijos pirminės partinės organizacijos eilėse yra per penkiasdešimt partijos narių, tai yra ketvirtadalis visų kolegijos narių, bet ji neturi jokios įtakos nepartiniais. Partinėje organizacijoje vyrauja nesveikos nuotaikos. Tai pasireiškia partinių ir tarybinių organų įtakos atmetimu. Jie patys (*advokatai – J. Č.*) sako, kad nori būti „nepriklausomi“. Jie iškreipia tarybinių advokatų paskirties patį principą. Jie sako, kad yra priklausomi nuo klientūros ir privalo ginti klientą, nors tai prieštarauja respublikos įstatymams, nors Advokatūros nuostatuose aiškiai pasakyta, kokia yra tarybinių advokatų paskirtis. „Lietuvos SSR advokatų kolegija, – pasakyta Nuostatų antrame straipsnyje – turi paskirtį padėti saugoti piliečių, įmonių, įstaigų ir organizacijų teises bei teisėtus interesus, saugoti ir stiprinti socialistinį teisėtumą, vykdyti teisingumą ir propaguoti tarybinius įstatymus“. Šios nuostatos jie nesilaiko. Šiuo metu yra tokia tvarka: svarbiausia apginti klientą, neatsižvelgiant, ar jis didelis, ar mažas nusikaltėlis. Ir tai advokatų nuomone, savaime suprantamas dalykas, ir nieko baisaus, jei po bylos geros baigties seka geras atlyginimas.

Apskritai respublikos advokatūroje vyrauja net antitarybinės nuotaikos. Tenai kaip ugnies bijoma partinės ir tarybinės įtakos, stengiamasi kaip galima tvirtčiau atsitverti nuo partinių ir tarybinių organų. Advokatai yra išlaidę, kad respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas neleidžia jiems kištis į malonės reikalus. Todėl neatsitiktinai per Prezidiumo (*advokatų kolegijos – J. Č.*) rinkimus nebuvo išrinkti rekomenduoti kandidatai. Teko balsuoti du kartus, ir vis tiek nieko gero neišėjo. Į Prezidiumą buvo išrinkta dauguma nepartinių. Išrinktieji nekelia pasitikėjimo.

Susirinkimas vyko labai netvarkingai. Nežiūrint susirinkime dalyvavusių atsakingų draugų pastangų, buvo šūkaliojama, trypiama ir šiurenama kojomis.

Manyčiau, kad reikėtų peratstatuoti visus respublikos advokatus arba paleisti visą organizaciją, o advokatams vadovauti sudaryti organizacinį biurą.

Nors tai kraštutinė priemonė, bet, manyčiau, ji subrendo. Jau daug metų iš eilės kartojasi ta pati negraži istorija. Kai kurie advokatai visai pasileido, ir tam turi būti padarytas galas.

Naujalis

1962-III-12

Visiškai slaptai

Egz. Nr. 1

LIETUVOS KOMUNISTŲ PARTIJOS
CENTRO KOMITETO SEKRETORIUI
draugui A. Sniečkui

Vilnius

Valstybės saugumo komitetas prie Lietuvos SSR Ministrų tarybos turi duomenų, kad Lietuvos SSR advokatų kolegijos darbe yra rimtų trūkumų.

Dėl buvusiojo Prezidiumo pirmininko Misevičiaus nuolaidžiavimo susiklostė situacija, kai Kolegijos nepapildo nauji kadrai, įskaitant ir aukštųjų mokslo įstaigų teisės fakultetus baigusį jaunimą.

Per pastaruosius dvejus metus į respublikos advokatų Kolegiją buvo priimti 4 asmenys.

Iš 218 Lietuvos SSR advokatų Kolegijos narių, 210 amžius nuo 30 iki 78 metų.

Labai mažas partiečių ir komjaunuolių tarpusluoksnis. Yra 57 komunistai arba 23% ir tik vienas komjaunuolis. Kolegijoje dirba per 30 advokatų apie kuriuos yra rimtos kompromituojančios medžiagos. Pavyzdžiui,

Vilniaus I-os juridinės konsultacijos advokatas –

Kolevzonas Bencelis, Joselio s., gimęs 1901 m. Panevėžyje, žydas, nepartinis.

Kolevzono du broliai ir sesuo pasiturinčiai gyvena Pietų Afrikos Sąjungoje, nuolat jam siunčia siuntinius. Tarpusavyje jie susirašinėja ne tik per paštą, bet ir per turistus, atvykstančius į Sovietų Sąjungą. Artimųjų žmonių tarpe Kolevzonas giria gyvenimo sąlygas buržuazinėje Lietuvoje ir neslepia noro išvykti iš Sovietų Sąjungos.

Iš pastaruoju metu gautos medžiagos matyti, kad Kolevzonas ima kyšius iš asmenų, traukiamų baudžiamajon atsakomybėn už socialistinės nuosavybės grobstymą stambiu mastu ir kitus valstybinius nusikaltimus.

Nusikalstamais tikslais bendrauja su atskirais advokatais bei savanaudiškais tikslais naudojasi ir kitais ryšiais.

Pastaraisiais metais Kolevzonas išskiriamas kaip valiutinių bylų „specialistas“. Jis savo namuose konsultuodavo valiutininkus Reznickius, Lurje ir už kiekvieną „patarimą“ imdavo atlyginimą.

Advokatų Kolegijos prezidiumui žinoma, kad Kolevzonas užsitarnavo kyšininko ir prievartautojo reputaciją, bet 1961 m. lapkričio 18 d. Prezidiumo sprendimu 60-čio ir darbo respublikos advokatų Kolegijoje dvidešimtmečio proga Kolevzonui buvo įteikta vertinga dovana ir išmokėta pinigine premija.

Kauno juridinės konsultacijos advokatas -

Gineitis Alfonsas, Stasio s., gimęs 1907 m. Ramygalos rajone, lietuvis, nepartinis, išsilavinimas aukštasis.

Buržuazinės santvarkos Lietuvoje metais Gineitis priklausė liaudininkų partijai, ir kaip šios partijos atstovas vokiečių okupacijos metais vykdė atskirus VLIKO, t. y. Vyriausiojo Lietuvos išlaisvinimo komiteto pavedimus.

1944 m. lapkrityje Gineitis buvo suimtas ir patrauktas baudžiamajon atsakomybėn pagal RTFSR BK 58-I“a“ ir 58-II str. Tardymo metu kaltu prisipažino. Suimtas 1945 m. kovo 30 d. susirgo psichine liga, ir Liet. SSR VRM kariuomenės karo tribunolo nutartimi jam buvo skirtas priverstinis gydymas. 1947 m. liepą Gineitis iš priverstinio gydymo įstaigos buvo paleistas. Kaip psichiškai nepilnavertė asmenybė buvo perduotas žmonai globoti.

Klaipėdos juridinės konsultacijos advokatas -

Jurkus Juozas, Juozo s., gimęs 1915 m. Telšių rajone, lietuvis, nepartinis, išsilavinimas aukštasis.

1945 m. lapkrityje Jurkus buvo suimtas už ryšį su vienu iš antisovietinės organizacijos LIK, t. y. Lietuvos išlaisvinimo komiteto, vadovų kunigu Yliumi. Jo prašymu Jurkus jį supažindino su LLA - Lietuvos laisvės armijos - nariu P. V. Jakštu, gyvenančiu Telšiuose.

Jurkus kurį tai laiką savo bute saugojo Yliaus atneštą antisovietinę literatūrą.

Tardymo metu nustatyta, kad LIK buvo įpareigojęs kunigą Ylių suburti žemaitijoje apygardos štabą vadovauti sukilėlių organizacijoms.

LSSR VRM kariuomenės karo tribunolas 1946-IV/27 pagal RTFSR BK 17-58-I“a“ Jurkų nuteisė 7 metams laisvės atėmimo PDS su turto konfiskavimu ir paskesniu teisių apribojimu 5 metams. Bausmę atliko.

Klaipėdos juridinės konsultacijos advokatas -

Jankauskas Liudvikas, Mykolo s., gimęs 1928. Jonavos rajone, lietuvis, nepartinis, iš valstiečių buožių, išsilavinimas aukštasis.

1949-50 m. dirbdamas Religijos kulto reikalų įgaliotinio prie Liet. SSR MT vyriausiuoju inspektoriumi turėjo priėjimą prie slaptų dokumentų. Jų turinį perduodavo Lietuvos katalikų dvasininkijai. Už tai iš kunigų gaudavo kyšius.

Už aukščiau nurodytus nusikaltimus Jankauskas buvo suimtas ir 1951 m. kovo 10 d. pagal RTFSR BK 121 str. ir 117 str. 2 d. p. „a“ nuteistas 5 metams PDS su dalies turto konfiskavimu. Bausmę atliko.

Klaipėdos juridinės konsultacijos advokatas -

Švėgžda Jonas, Baliaus s., gimęs 1906 metais Ariogalos rajone, lietuvis, nepartinis, iš buožių, išsilavinimas aukštasis.

Smetonos režimo metais dirbo Kaune teisėju. Švėgždos žmonos tėvas Vitoldas Kondratavičius Mažeikių valsčiuje turėjo 140 ha žemės, 13 arklių, 30 karvių ir nuolat išnaudojo samdomus darbininkus.

1941 m. Švėgždos žmonos tėvas ir motina kaip stambūs buožės buvo ištremti į Altajaus kraštą. Kai vokiečiai užgrobė Lietuvos SSR, Švėgžda su žmona, gavę okupacinės valdžios leidimą, grįžo į ūkį ir išvijo naujakurius. Atėmęs iš jų žemę, statinius ir gyvulius privertė naujakurius kumečiauti. 1945 m. Švėgžda buvo išbuožintas ir išvyko į Klaipėdą, kur įsitaisė advokatūroje.

Švėgžda savo bute Klaipėdoje nuo 1947 m. iki 1950 m. birželio slapstė iš specialiosios tremties vietos pabėgusią žmonos motiną - Rozaliją Kondratavičienę.

Yra rimtos kompromituojančios medžiagos ir apie kitus advokatus.

Pažymėtina aplinkybė, kad tarp advokatų TSKP narių irgi yra pasitikėjimo nekeliančių asmenų.

Vilniaus II-os juridinės konsultacijos advokatas -

Izraelis Julius, Nojaus s., gimęs 1911 m. Raseiniuose, žydas, SSKP narys, iš pirklių, išsilavinimas aukštasis.

Izraelio tėvas Raseiniuose turėjo didelę nuosavą parduotuvę. Pats Izraelis kartu su verslininku Perlovu vertėsi šviestuvų gamyba ir eksploatavo samdomą darbo jėgą.

1940 m. parduotuvė ir fabrikas buvo nacionalizuoti.

Buržuazinės santvarkos Lietuvoje metais Izraelis Raseiniuose vadovavo sionistų organizacijai „Beitar“.

1933 m. Raseinių gimnazijoje vykusiame antifašistiniame mitinge Izraelis pateisindamas Hitlerio politiką sakė: „... Kokie būtume laimingi, jeigu Hitleris valdžią būtų paėmęs prieš 20 metų. Senai jau nebūtų Sovietų Sąjungos ir komunizmo. Turime ne protestuoti prieš terorą, o dėkoti Hitleriui už komunistų naikinimą...“

Pasipiktinę mitingo dalyviai nutraukė Izraelį nuo tribūnos ir norėjo išmesti pro langą, bet nespėjo, nes atskubėjusi policiją mitingą išvaikė.

Studijuodamas Kauno universitete 1929-1934 m. Izraelis buvo studentų korporacijos „Herclija“ narys.

Sovietų valdžios organai 1940 m. Izraelį buvo suėmę, bet dėl nežinomų priežasčių jis buvo išleistas į laisvę.

Apie Izraelį kompromituojančius duomenis Lietuvos SSR MGB 1954-IV/24 raštu Nr. 4/I-233 informavo Partinę komisiją prie LKP CK.

Vilniaus I-os juridinės konsultacijos advokatas -

Levitanas Jevsejus, Chaimo s., gimęs 1900 m. Panevėžyje, žydas, SSKP narys.

1927 m. baigęs Kauno universiteto teisės fakultetą Levitanas iki 1940 m. Panevėžyje ir Kaune dirbo advokatu. Vienas Levitano brolis gyvena Izraelyje, o du broliai Afrikoje. Yra giminių JAV - su kai kuriais iš jų susirašinėjo sesuo.

Iš pastaruoju metu gautos medžiagos matyti, kad Levitanas ima didelius kyšius iš asmenų, traukiamų baudžiamojon atsakomybėn už valstybinius nusikaltimus.

Siekdamas, kad nusikaltėliai būtų išteisinti, jis užmezga ryšius su kitais advokatais ir teismo darbuotojais.

Pasitaiko faktų, kai respublikos advokatų Kolegijos prezidiumo nekontroliuojami kai kurie advokatai teismuose sako politiškai kenksmingas kalbas, kuriose ignoruojami socialistiniam teisingumui keliami uždaviniai ginti valstybės interesus.

Pavyzdžiui, advokatas, SSKP narys Matieka (taip advokato Kazimiero Motiekos pavardė rašoma dokumento originale – J. Č.) š. m. sausio mėn. Lietuvos SSR Aukščiausiojame teisme nagrinėjant baudžiamąją bylą „Dėl spekuliacijos statybinėmis medžiagomis statant Klaipėdos katalikų bažnyčią“, siekdamas išsukti savo ginamuosius kunigus Povilonį ir Burneikį, ginamojoje kalboje padarė eilę politiškai kenksmingų apibendrinimų.

Katalikų dvasininkai ir dalis tikinčiųjų bei nacionalistiškai nusiteikę elementai su pritarimu įvertino šią kalbą.

Antisovietiniai elementai liaupsina Matieką kaip geriausią respublikos advokatą, kuris būdamas SSKP narys stojo ginti katalikų bažnyčią ir jos tarnus.

Advokatas Kolvezonas 1947 m. baudžiamojame byloje gindamas antisovietinės sionistinės organizacijos narius, savo kalboje pateisino sionistinę veiklą ir sakė, kad sionistai niekad nekovojo prieš sovietų valdžią.

Parengiamajame posėdyje Kolvezonas įkalbėjo savo ginamąjį Beinarovičių ir kitus atsisakyti ankstesnių parodymų apie priklausymą sionistinei organizacijai. Kaltinamieji taip ir padarė.

1961 m. vasario 16 d. Lietuvos SSR Aukščiausiojo teismo posėdyje advokatas Šukelis demonstratyviai paspaudė ranką nuteistiesiems sušaudyti Petrauskui ir Skliutui, kuriuos jis gynė kaip advokatas. Anksčiau, 1960 m. kovo 20 d. Šukelis Liet. SSR Aukščiausiojo teismo salėje bučiavosi su už antivalstybinį nusikaltimą nuteistu Grigaičiu.

Šie Šukelio veiksmai sukėlė teismo salėje buvusių asmenų pasipiktinimą.

Š. m. kovo mėn. 2-3 dienomis įvyko respublikos advokatų Kolegijos ataskaitinis rinkiminis susirinkimas, kurio metu buvo išrinktas naujos sudėties Prezidiumas ir revizijos komisija.

Būdinga, kad buvusio advokatų Kolegijos prezidiumo pirmininko Misevičiaus artimos aplinkos žmonės ir šalininkai iš anksto ėmėsi parengiamųjų veiksmų išsaugoti jį minėtame poste.

Jis kaip apolitiškas ir bevalis žmogus, Kolegijos pirmininko poste daugeliui buvo priimtinas.

Kaip iki susirinkimo, taip ir susirinkimo metu atskiri advokatai susitarė į naujos sudėties prezidiumą išrinkti tik tris komunistus. To pasėkoje ir buvo išrinkti trys komunistai, kiti partinės grupės rekomenduoti kandidatai nebuvo išrinkti.

Siekiant pagerinti padėtį respublikos advokatų Kolegijoje, manytume, tikslinga:

Likviduoti respublikos advokatų Kolegiją ir sudaryti orgbiurą. Jam pavesti iš naujo sukomplektuoti advokatūrą.

Juridinei komisijai prie Lietuvos SSR Ministrų Tarybos nuolat teikti pagalbą respublikos advokatų Kolegijai organizuojant jos darbą, parenkant, paskirstant ir auklėjant kadrus.

Pavesti partijos miestų ir rajonų komitetams imtis priemonių sustiprinti Kolegijos pirmines partines organizacijas ir advokatų tarpe plėsti politinį darbą.

Valstybės saugumo komiteto prie Lietuvos SSR

Ministrų tarybos pirmininkas

pulkininkas A. Randakevičius

(pasirašė pavaduotojas V. Konoplenko)

1962 m. kovo 17 d.

3

Nr. 2/4-1588

Vilnius

Slapta

1962 m. balandžio 12 d.

LIETUVOS KP CENTRO KOMITETO BIURO NUTARIMAS

Dėl padėties Lietuvos SSR advokatų kolegijoje

Lietuvos KP CK Biuras pažymi, kad Respublikos advokatų kolegija pilnutinai neįvykdo jai pavestų funkcijų, daugelio juridinių konsultacijų darbas neatitinka išaugusių reikalavimų, jų darbe yra rimtų klaidų ir iškraipymų. Daugelis advokatų, užuot padėję teismui išaiškinti tiesą, mėgina apginti pavojingus nusikaltėlius. Advokatai dažnai nederamai elgiasi teismo procesų metu. Antai, 1961 metų vasario 16 dieną Lietuvos SSR Aukščiausiojo Teismo posėdyje advokatas Šukelis demonstratyviai spaudė ranką nuteistiesiems sušaudyti už įvykdytus ypač pavojingus valstybinius nusikaltimus Petrauskui ir Skliutui, kuriuos jis gynė. Anksčiau, 1960 metų kovo 20 dieną Šukelis Aukščiausiojo Teismo posėdžių salėje bučiavosi su Grigaičiu, nuteistu už antitarybinę agitaciją.

Kartais advokatai neatsakingai žiūri į savo kalbas teisme, blogai ruošiasi joms, be pagrindo ginčija tikrus įrodymus, neteisingai vertina įvykius, neduoda jiems reikiamo politinio įvertinimo.

Advokatų kolegijos kadrai užteršti. Jų tarpe yra nemažai asmenų, kurie savo politinėmis ir dalykinėmis savybėmis neatitinka reikalavimų, iškeltų tarybiniam advokatui. Auklėjamasis darbas advokatų tarpe yra labai žemo lygio, nekvojama prieš neteisingo elgesio faktus ir amoralius pasireiškimus ir kadrai neapvalomi nuo įvairių dezorganizuojančių elementų.

1

Tokia padėtis aiškinama visų pirma tuo, kad Advokatų kolegijos prezidiumas per daugelį metų nesirūpino šiais klausimais ir nereagavo į neteisingą atskirų advokatų elgesį. Partinė organizacija turėjo silpną įtaką nepartiniam ir nesiėmė ryžtingų priemonių trūkumams pašalinti. Poveikyje demagogų ir kitų asmenų, kurie nėra suinteresuoti įvesti tvarką Advokatų kolegijoje, eilę metų į prezidiumo sudėtį buvo renkama daugumas neprincipingų asmenų, kurie taikstėsi su šia nenormalia padėtimi ir pataikavo demagogams.

Nebuvo atsižvelgiama į partinių ir tarybinių organų rekomendacijas dėl prezidiumo sukomplektavimo darbingais ir principingais komunistais bei nepartiniais ir buvo daromos visokios kliūtys, kad šie asmenys nebūtų išrinkti į prezidiumą.

Advokatų ataskaitinis-rinkimasis susirinkimas, įvykęs 1962 metų kovo 2-3 dienomis, buvo labai blogai organizuotas ir žemo idėjinio lygio. Nebuvo aštrios principinės kritikos, savikritikos ir organizuotumo. Pravedant rinkimus, pasitaikė demagoginių išpuolių. Dėl to į prezidiumą buvo vėl išrinkta daugumas neprincipingų nedarbingų asmenų, kurie neužtikrins, kad iš pagrindų būtų pagerintas advokatūros darbas respublikoje. Renkant prezidiumą, dalis susirinkimo dalyvių buvo neblaiviam stovyje.

Lietuvos KP CK Biuras nutaria:

1. Pavesti Lietuvos SSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumui apsvarstyti klausimą dėl Lietuvos SSR Advokatų kolegijos prezidiumo paleidimo ir organizuoti Organizacinį biurą.

2. Įpareigoti Juridinę komisiją prie Lietuvos SSR Ministrų Tarybos 1962 metais praveisti advokatų atestaciją ir geriau vadovauti Advokatų kolegijos darbui.

3. Pasiūlyti LKP miestų ir rajonų komitetams padidinti reikalavimus advokatūroje dirbantiems komunistams, pagerinti auklėjamąjį darbą ir didinti partinę įtaką advokatų veikloje.

LKP CK sekretorius (parašas „Sniečkus“)

Siųsti: Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumui,
Ministrų Tarybai, Juridinei komisijai prie Ministrų Tar.,
Lietuvos KP miestų ir rajonų komitetams,
drg. Kaireliui

(neįskaitomas parašas)

Išsiųsta 62 IV/14

2

Neskelbtinas

Lietuvos SSR herbas

LIETUVOS TARYBŲ SOCIALISTINĖS RESPUBLIKOS AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS PREZIDIUMO
Į S A K A S

DĖL LIETUVOS TSR ADVOKATŲ KOLEGIJOS

Lietuvos TSR aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas nutaria:

1. Paleisti Lietuvos TSR Advokatų kolegijos Prezidiumą.

2. Sudaryti Lietuvos TSR Advokatų kolegijos Organizacinį biurą šios sudėties:

VAICEKAUSKAS Albinas, Antano - orgbiuro pirmininkas;

BUDRYS Pranas, Anupro - orgbiuro pirmininko pavaduotojas;

GAVRONSKIS Grigorijus, Josifo - orgbiuro pirmininko pavaduotojas;

BARKAUSKAS Vaclovas, Leono - orgbiuro narys;

KARPENKO Aleksandra, Arsentijaus - orgbiuro narys;

MATIJOŠIENĖ Marija, Kazio - orgbiuro narys;

SAAKIANAS Aramais, Martiroso - orgbiuro narys.

3. Suteikti Lietuvos TSR Advokatų kolegijos Organizaciniam biurui Lietuvos TSR Advokatūros nuostatų 19 straipsnio „e“, „d“, „e“ ir „h“ punktuose bei 23-25 straipsniuose numatytas teises.

4. Pavesti Juridinei komisijai prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos 1962 metais atestuoti Lietuvos TSR Advokatų kolegijos narius.

LIETUVOS TSR AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS
PREZIDIUMO PIRMININKO PAVADUOTOJAS
J. BALTUŠIS

LIETUVOS TSR AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS
PREZIDIUMO SEKRETORIUS
S. NAUJALIS

Vilnius, 1962 m. balandžio 19 d.

PRIEŽASTYS IR...

Šių eilučių autoriui teko laimė ir galimybė apie aprašomus įvykius paklausti vieno iš jų dalyvių – Alfonsą Kairelį, kurį didžioji dauguma buvusių darbuotojų gerbia ir kaip žmogų, ir kaip buvusį ilgametį prokuratūros vadovą už darbuotojų apsaugą nuo didelių ir mažesnių viršininkų persekiojimo, rūpinimąsi pavaldiniais ir netrukdydamas dirbti pavesto darbo. Matyt, neatsitiktinai buvęs jo pavaldiniais prokuratūroje įsteigė Sąjūdžio grupę (advokatai Egidijus Bičkauskas, Vidmantas Žiemelis ir kiti), o atkūrus Lietuvos nepriklausomybę per 99 procentus jo buvusiųjų pavaldinių nesvyruodami pasirinko tinkamą kelią – visų lygių teismuose, prokuratūroje, kitose jėgos institucijose.

Jo vertinimais galima neabejoti.

Tai štai, kartą paklaustas, kokios priežastys lėmė tokią drastišką susidorojimą su advokatais ir kas buvo tiesioginiai iniciatoriai ir vykdytojai, A. Kairelis atsakė trumpai ir aiškiai – kadangi jis laikosi principo, jog apie mirusiuosius gerai arba nieko, tai apie jau mirusius iniciatorius ir vykdytojus nekalbės. Bet per labai trumpą laiką paaiškėjo, kad tie žmonės padarė didelę klaidą, – užsipulti advokatus nebuvo nei pagrindo, nei priežasties. Buvo keletas skundų dėl kai kurių dar prieš karą praktikavusių advokatų, įvairių žinybų vadovai buvo nepatenkinti dėl advokatų profesinio aktyvumo ir organizacinio savarankiškumo ir visa tai advokatūrą kuravę darbuotojai atitinkamai pateikdavo LKP CK vadovybei. Iš įvairių paskalų atsirado sprendimas paleisti Advokatų kolegijos prezidentą.

Gausioje literatūroje apie to meto visuomeninį politinį gyvenimą jau yra atsakymas, kas tuo metu LKP CK biuro lygmeniu galėjo inicijuoti nutarimą dėl advokatūros.

Išsamiausia atsakymą net keliuose straipsniuose apie A. Sniečkų yra pateikęs buvęs advokatas Aleksandras Štomas. 1974 m. jis rašė: „Viskas, kas įvyko Lietuvoje per pastaruosius 30 metų, visa, kas joje per tą laiką buvo prarasta ir išsaugota, sugriauta ir pasiekta, siejama pirmiausia su šio žmogaus vardu. Sniečkus tapo lyg ir tarybinės santvarkos Lietuvoje atributu, jos personaliniu įsikūnijimu. Sunku netgi įsivaizduoti okupuotąją Lietuvą be šio žmogaus, sėdinčio jos valdžios viršūnėje. <...> Sniečkus griežtai laikėsi klasinio požiūrio ne tik į visuomenę, bet ir į atskirus žmones. Jo nuomone, Lietuva tik tada sukursianti socializmą, kai joje bus sunaikinti klasiniai priešai. <...> Tačiau aš, iš tiesų turintis Sniečkui daug gerų jausmų, privalau būti ir objektyvus — su niekuo jis nesitaikstė, buvo ištikimas savo principams, nors jie ir buvo priešingi tikriesiems Lietuvos interesams; jis tikėjo teisingumu viso, kas daroma, kad būtų išnaikinti „klasiniai priešai.“ (Aleksandras Štomas. *Laisvės horizontai*, 2001)

Daugelio laimei, po Stalino mirties atsivėrė stovyklų vartai ir traukiniai pajudėjo Lietuvos link. Dauguma žmonių buvo paleidžiami iš tremties vietų negrąžinant jiems konfiskuoto turto (apie 86 proc. visų paleistųjų). Sugrįžę į gyvenamąją vietą, kai kurie iš jų prašydavo iš naujo apsvaistyti iškeldinimo pagrįstumą, tikėdamiesi būti reabilituoti ir susigrąžinti nors dalį konfiskuoto turto, svarbiausia namą, karvę (Lietuvos gyventojų trėmimai 1941, 1945–1952 m., 1994).

Sutikime, kad po daugelio tremties metų ne kiekvienas į Lietuvą grįžęs valstietis žinojo, kam ir ką reikia rašyti. Aki-

vaizdu, ką turėjo galvoje 1957 m. visuotiniame advokatų susirinkime advokatas J. Izraelis: „Pas mus kreipiasi tūkstančiai piliečių ir pasakoja apie įvairius socialistinio teisėtumo pažeidimus. Kiekvieno advokato pareiga aktyviai kovoti su socialistinio teisėtumo pažeidimais, padėti piliečiams, tačiau rajoniniai advokatai bijo kovoti su socialistinio teisėtumo pažeidėjais, ypač su atsakingais rajonų darbuotojais, ir piliečiai yra priversti važiuoti į Vilnių, kreiptis į Vilniaus juridines konsultacijas pagalbos.“ Nesunkiai galima atspėti, kas buvo L. Filimonovo klientai, kurie „kelis mėnesius vaikšto ir negali prisiregistruoti dėl neaiškios priežasties“ (LCVA, f. R-944, ap. 1, b. 111).

Jau minėtame veikale A. Štomas mini, kad „santykiuose su žmonėmis Sniečkus apskritai niuansų nepripažindavo. Jis pažinojo tik draugus bei priešus ir atitinkamai elgėsi. Jei žmogus, kurį pavadinti priešu visgi buvo negalima, kuo nors nuvildavo Sniečkų ar neatitikdavo kokių jo reikalavimų, jis tiesiog nustodavo Sniečkui egzistavęs.“ Matyt, advokato profesijos paskirtis nieko nereiškė, jeigu tai buvo susiję su „klasinių priešų“ teisių ir interesų atstovavimu ir gynimu. Todėl ir buvo atitinkamai pasielgta su visais advokatais.

... PADARINIAI

Organizacinis biuras 1962 m. darbą pradėjo praėjus dviem dienoms po Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsako priėmimo. Pirmiausia buvo nutarta: „Priimti drg. Vaicekuską A. į LTSR advokatų kolegijos narius nuo š. m. balandžio mėn. 21 d. ir paskirti dirbti į Vilniaus miesto II juridinę konsultaciją.“

Apie paskutines Advokatų kolegijos prezidento darbo dienas ir vieną iš pirmųjų organizacinio biuro posėdžių įdomius prisiminimus yra paskelbęs teisininkas Adomas Lukoševičius. Grįžęs iš įkalinimo vietų, jis baigė Vilniaus universitetą ir ketino tapti advokatu, juo labiau kad politinės aplinkybės tam buvo lyg ir palankios. Autorius pasakoja: „Apsilankiau Advokatų kolegijos prezidiume pas pirmininką

Advokatas Ksaveras Misevičius

K. Misevičių. Mane jis prisiminė iš „studentų bylos“. Žmogus buvo labai atviras ir nuoširdus. Patarė pristatyti visus turimus dokumentus apie mano juridinį darbą, kurie tik patvirtintų „už“, ir pažadėjo išspręsti mano klausimą. Padėkojau ir ėmiausi rinkti reikiamus dokumentus. Labai puikią darbo charakteristiką parašė buvęs Lenino rajono liaudies teismo vyr. teisėjas P. Rasimavičius, darbovietė, pridėjau Garbės raštus ir įsakymus. K. Misevičius, peržiūrėjęs medžiagą, net nusispysojo:

– Gali būti ramus, apie svarstymą pranešime.

Atrodė, kad taip viskas gražiai susiklostė ir niekas nesugebės sukliudyti. Deja, įvykiai staiga kito visiškai priešinga kryptimi. Nepatiko LTSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumui senas advokatų kolegijos prezidiumas, nepatiko jis ir V. Deksnio vadovaujamai juridinei komisijai prie LTSR Ministrų Tarybos. Ir staiga atėjo nutarimas atestuoti advokatus. Daugelio biografijose buvo rasta „juodų dėmių“, ir prasidėjo „apsišvarinimas“. Pašalinamas iš Advokatų kolegijos prezidiumo pirmininko pareigų K. Misevičius, panaikinamas prezidiumas ir įkuriamas Advokatų orgbiuras, jo pirmininku paskiriamas mažai žinomas teisininkas, bet iš praeities patikimas bolševikas A. Vaicekuskas, o jo pavaduotoju – nė kiek už jį ne prastesnis P. Budrys. Nauja valdžia surado sename seife mano dokumentus ir paskyrė 1962 m. gegužės 17 d. orgbiuro posėdį, kuriame buvo nagrinėjamas klausimas dėl mano ir Kazimiero Rakausko priėmimo į LTSR Advokatų kolegijos narius. Abu esame kurso draugai ir, žinoma, tikėjomės tapti advokatais. Orgbiuras išklaušė mūsų pasisakymus. Gerai prisimenu, kai advokatas P. Budrys net atsistojęs už stalo šaukė:

– Kokią teisę turėjai abejoti tarybine tikrove?

Aš bandžiau taisyti padėtį ir priminiau, kad žmones klaidino pati vyriausybė, prievarta varydama žemdirbius stoti į kolūkius, be parengtinio tardymo ir teismo nuosprendžių deportavo žmones į Sibirą. Argi tai teisėti veiksmai?

– Kategoriškai pareiškiu: jūs negalite būti advokatu, – atrėžė P. Budrys.

Šitaip atsirado Advokatų orgbiuro protokolas Nr. 6, kuriame teigiama: Adomo Lukaševičiaus, Martyno s., pareiškimą atmesti, Rakausko Kazimiero pareiškimą patenkinti ir priimti LTSR Advokatų kolegijos nariu. Orgbiuro posėdyje dalyvavo dar du advokatai, bet jie buvo visiškai abejingi tam, kas vyko. Aš neabejoju, kad mano dokumentai buvo apčiuoti abiejų vadovų, tačiau formalumą reikėjo atlikti.“ (Adomas Luškoševičius. Žvilgsnis į praeitį. Studentų byla, 1995)

Toliau prasidėjo vadinamoji advokatų atestacija ir „nereikalingų elementų“ šalinimas.

Pirmiausia, kaip sovietmečiu buvo įprasta, centriniuose ir vietiniuose laikraščiuose pasirodė valdžiai labiausiai nepatinkančius advokatus juodinantys straipsniai. Aišku, jiems atsikirsti galimybė nebuvo suteikta. Tokiame straipsnyje pateiktų „faktų“ tikrinti atvykdavo advokatų atestacinės komisijos nariai. Patikrinimo rezultatus ir išvadas galima buvo nuspėti iš anksto.

Kažkokio P. Jankausko vardu 1962 m. spalio 13 d. „Tiesoje“ išspausdintu straipsniu „Atsakingas teisėtumo darbuotojas“ prasidėjo nuožmus susidorojimas su konkrečiais advokatais. Straipsnyje buvo nurodyta, kaip turėtų atrodyti tikras sovietinis advokatas ir kur kitaip mąstančiųjų vieta.

Organizacinis biuras savo užmojais, matyt, gerokai pranoکو užsakovų lūkesčius, o jo nurodymai net pagal to meto mastelius sunkiai derėjo su tuo, kas buvo vadinama socialistiniu teisėtumu. Pavyzdžiui, advokatams buvo išsiuntinėtas nurodymas kartu su klientu pasirašyti procesinius dokumentus ir įspėti klientą dėl atsakomybės už šmeižimą. Šis nurodymas buvo kritikuojamas. Itin aštriai kalbėjo Kauno advokatai. Jie nurodė, kad toks kliento perspėjimas nereikalingas, pats reikalavimas nepagrįstas, o visi biuro raštai tuo klausimu pasižymi kritikos užgniaužimo dvasia.

Kauno zonos advokatų susirinkime-seminare, įvykusiame 1963 m. balandžio 6 d., P. Budrys net ėmė teisintis, kad advokatai neteisingai suprato biuro nurodymus ir raštą, nes nebuvo siekiama užgniaužti kritiką. Tiesiog norėta įspėti, kad rašydamas procesinį dokumentą advokatas nepatektų į nemažią padėtį, jeigu klientas pateiks šmeižikiškus duomenis, o advokatas kartu jį pasirašys.

Atrodo, kad advokatai tinkamai suprato nurodymą, nes susirinkime dalyvavęs Juridinės komisijos pirmininkas V. Deksnys buvo labai konkretus – „šmeižikus reikia griežtai bausti, nes jau per daug pradėta šmeižti“.

Kauno m. kompartijos komiteto Administracijos, Finansų ir Prekybos reikalams skyriaus vedėjas Stasiukonis sakė, kad daugeliui advokatų atestacija buvo nereikalinga. Mokslų Akademijos Ekonomikos instituto teisės sektoriaus atstovo S. Černiausko nuomone, Organizacinis biuras stengiasi drausmę palaikyti ir gerinti vien prievartos priemonėmis, nors dauguma advokatų yra sąžiningi, pareigingi, ir tinkamai atlieka savo pareigas. Advokatas Maisiejus Zelbavičius kritikavo Organizacinį biurą už tai, kad jis pasikliauja Juridinės komisijos revizorių, kurie visai neišmano advokatūros darbo, nuomone (LCVA f. R-944, ap. 1, b. 158).

Juridinės komisijos prie LSSR MT pirmininkas V. Deksnys 1965 m. kovo 26–27 d. visuotiniame advokatų susirinkime pateikė biuro veiklos rezultatus. Per trejus metus vykusią atestaciją dauguma advokatų buvo atestuoti gerai. Visai neatestuota dešimt advokatų, dar penki advokatai buvo pašalinti vėliau. Iš viso per minėtą laikotarpį iš advokatūros išėjo 34 advokatai (LCVA, f. R-944, ap. 1, b. 182).

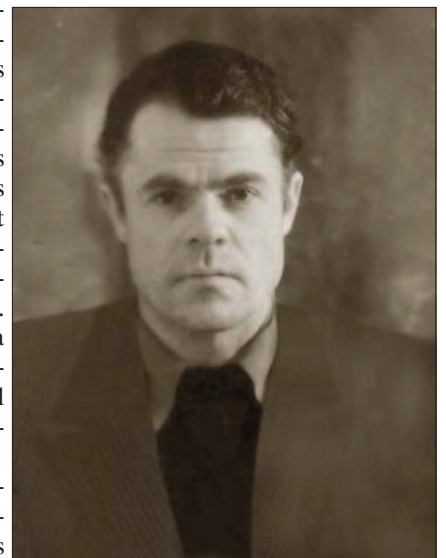
Už kiekvieno skaičiaus slypi konkretus sulaužytas likimas.

KAIP TAI BUVO DAROMA

Po atskirą straipsnį galima parašyti, kiek laiko ir kaip buvo persekiojamas kiekvienas tuo metu pašalintas advokatas. „Raganų medžioklės“ atmosferai atkurti pakaks vieno kito pavyzdžio.

Jau minėta, kad K. Poškui 1944 m. kartu su kitais dviem advokatais buvo pavesta atkurti advokatūrą. Karo metais jis Vilniuje trumpai dirbo lietuviškame teisme tardytoju. Nors šios aplinkybės jis niekada neslėpė, bet dar 1946 m. už tai pirmą kartą buvo pašalintas iš advokatų. Kai atrodė, kad tokia nuodėmė jau užmiršta, 1955 m. jis vėl buvo priimtas į advokatus.

Metai bėgo, o sistema „tobulėjo“. Aišku, su neįtikinčiais žinomais žmonėmis

Advokatas Kostas Poškus

KGB susidorojimą dažniausia pradėdavo nuo „patrioto“ pranešimo arba straipsnio kokiame nors laikraštyje. Taip buvo prisimintas ir advokatas K. Poškus. Pirmiausia 1961 m. „Vakarinių naujienų“ laikraštyje (Nr. 152) pasirodė straipsnis „Gėdingas verslas“. Jame rašoma, kad advokato Kosto Poškaus šeima 1957 m. įsigijo namą ir iš atsisakančių išsikelti nuomininkų ima per didelius nuompinigių. To meto laikraštine terminologija – spekuliuoja gyvenamuoju plotu ir gauti ne darbo pajamas iš asmeninės nuosavybės teisėmis turimo gyvenamojo namo. Advokatų kolegijos prezidiumas tokio pažeidimo nenustatė ir priėmė atitinkamą nutarimą. Juridinė komisija prie Lietuvos SSR Ministrų Tarybos šį nutarimą panaikino ir pavedė klausimą svarstyti iš naujo. Juridinė komisija atkreipė Advokatų kolegijos prezidiumo dėmesį į tai, „kad iš naujo svarstant drg. Poškaus klausimą reikia turėti galvoje ir jo asmenį bei praeities veiklą. Drg. Poškus nuo 1938 metų buvo Pažaislio šaulių kuopos vadu, į jo kuopą įėjo trys šaulių būriai, kuriuose buvo apie 300 šaulių. Vokiečių okupacijos metais, 1942 metais, aštuonis mėnesius ėjo Vilniaus miesto penktos apylinkės teismo tardytojo pareigas. Tiesioginiu jo viršininku buvo vokiečių okupantų paskirtas Vilniaus m. prokuroras Talala, kuris karo pabaigoje pabėgo į Švediją. 1943 m. drg. Poškus perėjo dirbti į Vilniaus miesto advokatų kolegiją. 1947 m. drg. Poškus iš advokatūros buvo pašalintas kaip netinkamas. 1955 m. vėl priimtas į advokatūrą. Netinkamas drg. Poškaus elgesys pasireiškė ir tuo, jog jis padėjęs prirašyti jo komunaliniame bute žmonos pusseserę Čiurlionytę, kuri buvo bausta pagal BK 58¹⁰ str. 1 dalį.“

Kartu liepta advokatą K. Pošką tuojau pat atšaukti iš atostogų, svarstymo rezultatus pranešti Juridinei komisijai ir „Vakarinių naujienų“ redakcijai.

Advokatų kolegijos prezidiumas ilgai nedelsdamas advokatą atšaukė iš atostogų, ir prasidėjo, švelniai tariant, „kaulų laužymas“.

Pirmiausia LSSR prokuratūra iškėlė baudžiamąją bylą, bet tarp visokių pelų nerado grūdų. Be to, „Vakariniuose naujienose“ jau buvo užsipultas Advokatų kolegijos prezidiumas – prieš naują svarstymą buvo išspausdintas apie tą patį reikalą antras straipsnis – „Ką gina gynėjai?“

Kaip tikras profesionalas, K. Poškus gynėsi sumaniai, pateikė daug valdžiai lojalių asmenų liudijimų apie savo nepriekaištingą elgesį karo metais, dokumentais pagrindė nuompinigių dydį. Nenustačius naujų esminių aplinkybių, svarstant Prezidiume susidarė dvi nuomonės. Pirmiausia, pagal partinės organizacijos sekretorių Sergejų Selivonecą, „aukštesnieji partiniai organai yra tos nuomonės, kad adv. Poškus dirbti advokatu negali, o jam jų nuomonė yra įstatymas, todėl ir jis yra tos pačios nuomonės“. Jam pritarė profsąjungos komiteto pirmininkas Isakas Rivkindas (abu – ne Kolegijos prezidiumo nariai).

Prezidiumo nario Jurgio Vilimo nuomone, dėl dvidešimties ir daugiau metų senumo praeities negalima nei drausmės bylos kelti, nei advokatą bausti, nes drausmės byla keliamą per vieną mėnesį nuo drausminio nusizengimo. Kita vertus, nėra ir jokių duomenų, kad jis ką nors bloga būtų padaręs, priešingai, yra teigiamų atsiliepimų senų partijos narių, kuriais netikėti nėra jokio pagrindo. Jam pritarė dar du Prezidiumo nariai ir buvo nutarta advokatui K. Poškui pareikšti griežtą papeikimą.

Juridinė komisija 1961 m. rugsėjo 13 d. panaikino ir šį Kolegijos prezidiumo sprendimą bei pasiūlė K. Pošką pašalinti iš advokatų. Po dviejų dienų jis jau buvo ne advokatas.

Atleidžiant dar prieškarį laikų advokatą B. Kolevzoną buvo griebtasi įvairiausių sovietinių advokatą kompromituojančių argumentų: laikraščio „Tiesa“ straipsnis „Atsakingas teisėtumo darbuotojas“ apie jo netinkamą ir neleistiną elgesį, LKP Vilniaus miesto komiteto nuomonė, kad jį „yra netikslinga panaudoti toliau advokato darbe“, ir kelių neaiškių piliečių skundai. Pavyzdžiui, kažkoks Jonesas 1962 m. prisiminė, kad advokatas 1948 m. nepagrįstai gavo iš jo sesers Polianskienės 2 000 rublių, neskaitant pinigų, sumokėtų už gynybą į kasą. Advokatų kolegijos prezidiumas po kruopštaus tyrimo nutarė drausmės bylos nekelti. Organizacinis biuras nusprendė, kad advokatui pareikšta kritika yra teisinga, ir B. Kolevzonas buvo neatestuotas bei pašalintas iš Advokatų kolegijos.

Albinas Šukelis advokato vardo turėjo atsisakyti dėl instinktyvaus žmogiško gesto – 1961 m. vasario 16 d. atsisveikindamas su nuteistais mirties bausme ginamaisiais padavė šiems ranką. Budrus pilietis Rudzinskas tai pateikė taip: „<...> advokatas Šukelis su kino studijos darbuotojais organizavo filmavimui sekantį kadra: po nuosprendžio paskelbimo advokatas Šukelis kalbasi su dviem mirties bausme nuteistais ginamaisiais, o po to, labai nuoširdžiai ir su liūdna veido išraiška paspaudžia jiems rankas. Visa tai buvo organizuota iš anksto, nes kino operatorius dar skaitant nuosprendį užsilipo aukščiau ir nukreipė kino kamerą į tą vietą, kur turėjo įvykti „atsisveikinimo“ scena.“

Pasak operatoriaus asistento Algirdo Trakimo, „visi drg. Rudzinsko teiginiai, išskyrus tai, kad operatorius filmavo nuo kėdės, yra neteisingi. <...> Aš mačiau, kaip advokatas Šukelis kalbėjosi su nuteistaisiais apie malonės prašymo padavimą ir atsisveikino su jais rankos paspaudimu. Mano nuomone, tai nebuvo demonstracija su „liūdna veido išraiška“, kaip teigia drg. Rudzinskas, o įprastinis advokato atsisveikinimas su ginamaisiais, ir rankos padavimas buvo neapgalvotas ir instinktyvus.“

Be to, tikrinant skundą išaiškėjo, kad advokatas A. Šukelis 1946 m., dar mokydamasis Prienų gimnazijoje, buvo suimtas ir teisiamas pagal galiojusio tada Lietuvoje RTFSR 58¹⁰ straipsnio 1 dalį (antisovietinė agitacija). Nors 1947 m. karinis tribunolas jį išteisino, bet tiriant skundą tai nesiderino su sovietinio advokato statusu.

SAŠTINGIO LINK

Atidėjęs į šalį advokatų atestacijos dokumentus ir drausmės bylas, remiantis kitais A. Vaicekausko vadovavimo dešimtmečio dokumentais, jei juose nebūtų paminėtas Advokatų kolegijos pavadinimas, būtų galima manyti, kad tai Teisingumo ministerijos, prokuratūros ar kurios nors kitos teisinės institucijos gamybinių pasitarimų ataskaitos. Visos kalbos apie partijos suvažiavimus, nusikalstamumo mažinimą, pagalbą draugiškiems teismams ir nieko apie korporacijos reikalus ir problemas. Savivaldos vietoje visiškai „savigniauža“ – nuo prašymo LKP CK leisti surengti kasmetinį visuotinį susirinkimą iki prašymo cenzoriui leisti išsispausdinti kvietimus į jį.

Šiokių tokių permainų užuomazgų jaučiama 1972 m. kovo 12 d. visuotiniame susirinkime. Tiems, kurie atsimenta subtilių advokato Petro Kudabos sarkazmą, bus suprantama tikroji jo žodžių apie to meto realijas prasmė: „Pastaraisiais metais tampa vis geresnis vadovavimas advokatūrai. Pirmą kartą kolegijos istorijoje ministras tarėsi su visuomeninių organizacijų atstovais, atskirais advokatais. Noras pagerinti advokatūros darbą iš valstybinių organų pusės yra nuoširdus.“

Šiame susirinkime, padėkojęs advokatams už tai, kad tiek daug kartų buvo rinktas Kolegijos prezidiumo pirmininku, su pareigomis atsiveikino A. Vaicekuskas.

Tuo metu kolegijoje buvo 220 narių, kurie dirbo 48 juridinėse konsultacijose. Iš jų 199 turėjo aukštąjį teisinį išsilavinimą, 4 – nebaigtą aukštąjį, 14 – vidurinį ir 3 buvo baigę juridinius kursus. Lietuvių buvo 154, rusų – 22, žydų – 37, lenkų – 4 ir 3 – kitų tautybių. Pagal amžių: iki 30 metų – 1, nuo 31 iki 40 metų – 43, nuo 41 iki 50 metų – 107, nuo 51 iki 60 metų – 34, nuo 61 iki 70 metų – 31 ir vyresnių nei 70 – 4 advokatai.

Šiame susirinkime svečio teisėmis dalyvavęs teisingumo ministro pavaduotojas Vladas Deksnys pasiliko vadovauti Advokatų kolegijos prezidiumui.

Eilinis 1973 m. kovo 29 d. visuotinis susirinkimas tekėjo įprasta vaga. Tik į teisingumo ministro A. Randakevičiaus kalboje nuskambėjusius žodžius iki šių dienų nėra atsakymo, koks įvykis nutylėtas. Ministras apgailėstavo, kad „ataskaitiniame pranešime buvo nutylėtas Butkus poelgis. Butkus tapo tribūnu, juodinančiu mūsų demokratiją. Kapitalistų nesudomino Butkus, nes jie apie TSRS gerai informuoti. Jie turi gerai pasirodusių antitarybinių apaštalių, ir Butkus pradėjo smukti. Vienas stambesnių VLIKo veikėjų Rastenis šiandien su pašaipu rašo apie Butkų: „Ko jis ieškojęs čia? Laisvės, prabangos?! Nieko jūs čia nerbsite. Dabar tik atskiri atskalūnai, nežymūs laikraštėliai panaudoja Butkų kaip ruporą. Tokia jo padėtis šiandieną.“

Garbingai pagerbėme mirusį kolegą, tačiau dabar visais atžvilgiais (politiniu, tautiniu) turime pasmerkti Butkų.

Advokatų kolegija neturi atsakyti už jį, tačiau tyliai praeiti pro šį poelgį negalima, nes jis irgi, jei galėtų gauti jam reikalingų žinių, piltų pamazgas ant Tarybų šalies. Lietuvoj šiuo klausimu nutarimo mes nepriimsime, bet tegul kiekvienas advokatas savo širdyje priims jam nuosprendį.“

Ar tai pasakytą apie buvusį Kauno juridinės konsultacijos vedėją Zigmą Butkų? Manychiau, kad Kauno advokatai apie jį ir jo poelgį bent šiandien galėtų papasakoti.

SAŠTINGIO METAIS

Aplinkui gyvenimas vis labiau stabarėjo, bet advokatūroje buvo juntamas pagyvėjimas. Nutarta nuo 1973 m. antrojo pusmečio leisti Advokatų kolegijos prezidiumo pusmetinį periodinį biuletinį ir jame spausdinti geriausias ginamasias ir atstovaujamasias kalbas, metodinę medžiagą pradedantiesiems advokatams, aptarti ginčytinus advokatūros veiklos klausimus, advokatų profesinės etikos problemas. Advokato Vytauto Zabiėlos dėka kelios neperiodinės knygelės buvo išleistos. Esant totaliai spausdinto žodžio ribojimo politikai, tai labai didelis laimėjimas. Be to, pirmajame biuletenyje (1973 m.) buvo išspausdintas advokato P. Kudabos straipsnis „Kai kurie advo-

katų profesinės etikos klausimai“. Jame aptarti praktiniai advokatų santykiai juridinėje konsultacijoje, santykiai su klientu, teisingumo ir valdžios organais. Šiame straipsnyje pagriestas advokatų profesijos taisyklių reikalingumas.

Šis klausimas pradėtas gvildinti dar prieš karą – 1937 m. visuotiniame advokatų susirinkime. Tada, svarstant Advokatų etikos statuto projektą, advokatas Andrius Bulota pasiūlė išleisti susistemintą Advokatų tarybos sprendimų ištraukų rinkinį, kuris ir sudarytų advokatų elgesio taisykles. Dauguma advokatų nutarė statuto projekto svarstymą atidėti. Po dvejų metų visuotiniame susirinkime vėl buvo nutarta tobulinti projektą. Deja, projekto niekur neteko matyti. Galbūt jo tekstas yra kurio nors prieškarinio advokato asmeniniame archyve – mat projektas buvo išsiųstas visiems advokatams.

Žodžiu, prieš karą Advokatų etikos statutas buvo nepriimtas, o sovietmečiu advokatai turėjo vadovautis ne etikos taisyklėmis, o administraciniais nurodymais. Negalima teigti, kad pokario advokatai gyveno pagal laukinius papročius, bet advokato etiką vienaip suprato patys advokatai, kitaip, kaip būdavo sakoma, partija ir vyriausybė.

Kaip minėto straipsnio idėjų išdava, 1974 m. vasario 28 d. buvo patvirtintos „Advokatų profesinės etikos taisyklės“. Jos su nedideliais pakeitimais gyvavo iki dabartinio Etikos kodekso priėmimo dienos, t. y. per dvidešimt metų. Manychiau, ateityje advokatai prie jų dar grįš, nes Etikos kodekse yra išdėstyti advokato veiklos principai, o taisyklėse atsispindėjo kiekvieno principo turinys.

Visuotinis advokatų susirinkimas 1975 m. priėmė Vidaus darbo tvarkos taisykles. Dabar tai skamba keistai, bet iki atgaunant nepriklausomybę advokatų kontorų veikla buvo grindžiama pusiau darbo santykiais. Matyt, tai taip giliai įsišakniję kai kurių teisininkų pašamonėje, kad ir šiandien Aukščiausiasis Teismas tai prisimena sprenddamas ginčus, susijusius su advokatų savivalda.

Minėtos Vidaus darbo tvarkos taisyklės buvo Advokatų etikos principų ir Darbo kodekso normų kratynys. Paminėtina, kad jose buvo nustatyta juridinės kontoros darbo ir pietų laikas, budėjimo tvarka, pagrindinės juridinės konsultacijos vedėjo pareigos, kasmetinių atostogų suteikimo tvarka (advokatams ir stažuotojams buvo suteikiamos 24 darbo dienų atostogos; kasmetinių atostogų suteikimo eilę nustatė juridinės konsultacijos vedėjas, suderinęs su profsąjungos komitetu), numatyta paskatinimai už sėkmingą darbą ir nuobaudos už darbo drausmės pažeidimus ir panašiai.

Advokatų profesiniam budrumui sustiprinti 1974–1976 metais buvo atlikta atestacija. Kaip 1976 m. visuotiniame advokatų susirinkime sakė teisingumo ministro pavaduotojas Nikolajus Smirnovas, atestacinė komisija vertino ne tik advokatų darbo kokybę, bet ir jų asmenines savybes, pažiūras. Atestacinė komisija įvairaus pobūdžio pastabų turėjo 61 advokatui (ketvirtadaliui visų narių), penki advokatai buvo neatestuoti, trys advokatai pasiprašė į pensiją, dešimčiai advokatų atestacija buvo atidėta ir jiems vėliau paskirtos drausminės nuobaudos (LCVA, f. R-944, ap. 1, b. 348).

Iš tuo metu ir dabar dar praktikuojančių kolegų teko girdėti nemažai gana smagių pasakojimų, kodėl ir kaip vyko pastaroji atestacija. Šių eilučių autorius tuo metu dirbo kitoje žinyboje, todėl nedera perpasakoti nuogirdų. Būtų labai miela, jeigu kolegos šiais atsiminimais pasidalytų mūsų leidinio puslapiuose. Aišku, tikroji advokatūros istorija – ne įstatymai, in-

strukcijos ar protokolai, o kiekvieno advokato požiūris ir mintys apie konkretų reiškinį konkrečiu laiku, kiekvieną kartą kiekvienoje konkrečioje byloje.

Šiuo atžvilgiu pamokomas yra advokato A. Vaicekausko pavyzdys. Tapęs eiliniu advokatu per trejus metus praregėjo, kad Vilniaus advokatai dirba neremontuotose patalpose, kad nėra rašomųjų mašinėlių ir nuolat trūksta komandiruočių, kitų blankų, kad kirpėja per valandą uždriba daugiau negu advokatas, rašydamas ieškinio pareiškimus, honorarai už teisinių dokumentų surašymą yra per maži ir reikia tobulinti advokato darbo apmokėjimo instrukciją. Tiesa, tais pačiais 1976 metais jis išėjo į pensiją (LCVA, f. R-944, ap. 1, b. 371).

Advokatūros gyvenime įsimintinas 1978 m. visuotinis advokatų susirinkimas – po šešiolikos metų Advokatų kolegijos prezidiumo pirmininkas buvo išrinktas iš advokatų. Juo tapo advokatas Kęstutis Lipeika.

Be to, tais pačiais metais „Minties“ leidykla išleido nedidelį advokatų teisminių kalbų rinkinį. Iš viso 1978–1998 m. buvo išleisti keturi advokatų kalbų rinkiniai.

Apskritai tuo metu visoje sovietinėje advokatūroje įvyko pastebimų pokyčių – daugiau išorinių negu esminių. Pagal 1977 m. Brežnevo laikų konstituciją (161 str.) advokatūra oficialiai buvo pripažįstama konstituciniu organu. 1978 m. Lietuvos SSR konstitucijoje (159 str.) buvo rašoma, kad teisei pagalbai piliečiams ir organizacijoms teikti veikia advokatų kolegijos. Įstatymų numatytais atvejais teisinė pagalba piliečiams teikiama nemokamai. Advokatūros organizavimo ir veiklos tvarką nustato SSR Sąjungos ir Lietuvos SSR įstatymai.

Pirmiausia 1979 m. lapkričio 30 d. buvo priimtas trumpas (16 straipsnių) SSRS įstatymas dėl advokatūros, o juo remiantis 1980 m. lapkričio 26 d. įstatymu buvo patvirtinti Lietuvos SSR advokatūros nuostatai. Šiuos nuostatus pakeitė 1992 m. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas.

Mūsų advokatai irgi ėmė atsitiesti. Pavyzdžiui, 1979 m. visuotiniame susirinkime Kauno juridinės kontoros vedėjas Jonas Jakutis kritikavo Aukščiausiąjį Teismą už nedėmesingą požiūrį į advokatų argumentus, už tai, kad dėl teismo atsainumo advokatams tenka skundus kartoti keletą kartų, kreiptis į SSRS Aukščiausiąjį Teismą arba SSRS generalinį prokurorą. Kritinės pastabos Kolegijos prezidiumo vardu buvo pateiktos Aukščiausiojo Teismo pirmininkui Albinui Likui. Sprendžiant iš dokumentų pastarasis pasiskundė jau minėtam S. Naujaliai – prie susirinkimo medžiagos pridėtas jo prašymas atsiųsti protokolo išrašą apie Aukščiausiojo Teismo kritiką (LCVA, f. R-944, ap. 1, b. 381).

Advokatas P. Kudaba 1980 m. susirinkime prašneko apie į akis krintantį advokatų profesinį nihilizmą, o advokatas V. Merkšaitis – apie nepagarbą gimtajai kalbai (LCVA, f. R-944, ap. 1, b. 390).

Vilniaus I juridinės konsultacijos advokatas Valerijonas Šadreika 1981 m. balandžio 17 d. visuotiniame susirinkime aštriai kalbėjo apie ginamojo ir advokato teisių pažeidimus teismuose ir parengtinio tyrimo institucijose: „Turime problemų su teismais. <...> Advokatams suteikta teisė ginti kaltinamąjį nuo kaltinimo pareiškimo stadijos. Tačiau tai nereiškia, kad kaltinamasis, apklausiamas kaip teisiamasis, negali keisti parodymų. Tuo tarpu teisme dažnai teisiamajam užduodamas klausimas, kodėl keičiate parodymus, juk buvote apklaustas dalyvaudant advokatui. Tokiu netaktišku klausimu advokatas

lyg ir kviečiamas būti kviestiniu. Be to, dažnai ir tardymo organai varžo advokatų teises: apklausus kaltinamuoju, neleidžia pasimatyti su kaltinamuoju vieniems, neleidžia susipažinti su bylos medžiaga kaltinimo pareiškimo metu. <...> Varžoma gynybos teisė kalbėtis su ginamuoju ir bylas nagrinėjant Lietuvos TSR aukščiausiąjame teisme 1 instancijoje. Sargyba neprileidžia be atskiro pirmininkaujantįjo leidimo. Teismo darbuotojai turėtų šį klausimą sureguliuoti, ignoravimas žemina advokatą.“ (LCVA, f. R-944, ap. 1, b. 403)

Minimais laikais advokatų visuotiniuose susirinkimuose dalyvaudavo visų centrinių teisinių institucijų vadovai, aukščiausią valdžios ir valdymo institucijų, kompartijos atstovai. Tad atsakymo į kritiką nereikėjo ilgai laukti. Pirmiausia 1981 m. gegužės mėnesį LKP CK Administracinių organų skyriuje buvo apsvaistytas Advokatų kolegijos prezidiumo darbas su kadrais, o rugsėjo pabaigoje Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas svarstė, kaip Advokatų kolegija įgyvendina advokatų kolegijos nuostatų reikalavimus.

Nuo pačių tolimiausių valdžios aukštumų jau dvelkė „išsivysčiusio socializmo“ ramybė. Todėl ir Lietuvoje viskas baigėsi svarstymais be naujo organizacinio biuro ir atestacijų.

KASDIENIAI REIKALAI

Per visą sovietmetį iki pat nepriklausomybės atgavimo advokato veiklos kontrolė laikėsi ant trijų „banginių“ – atlyginimo dydžio reguliavimo, juridinių konsultacijų darbo tikrinimo ir politinio švietimo. Pastarasis Stalinui mirus pamažu virto profesinės kvalifikacijos tobulinimu.

Advokato honoraro problemos buvo svarstomos beveik kiekviename visuotiniame susirinkime, dėl jo advokatams kasmet buvo keliamos drausmės bylos, advokatai neatestuojami ir šalinami iš advokatūros. Kiek advokatui leistina uždirbti, pirmiausia nustatydavo SSRS teisingumo ministerija, o paskui – vietos valdžia. Klientas už advokato suteiktas paslaugas mokėjo juridinei konsultacijai.

Pavyzdžiui, pagal 1983 m. visuotinio advokatų susirinkimo patvirtintą tvarką, atsižvelgdama į darbo kiekį ir kokybę, juridinė konsultacija advokatams išmokėti skyrė 72 procentus faktiškai gautų lėšų. Maksimalus leistinas mėnesinis advokato uždarbis Vilniuje buvo 300 rublių, kituose miestuose ir rajonuose – 270 rublių. Kai dėl nuo advokato nepriklausomų priežasčių jo uždarbis būdavo mažesnis nei 95 rubliai per mėnesį, Advokatų kolegijos prezidiumas iki šios sumos išmokėdavo skirtumą. Mėnesinis stažuotojo atlyginimas buvo 95 rubliai. Palyginimui galima pasakyti, kad tuo metu 0,5 litro butelis paprastos degtinės kainavo maždaug šešis rublius.

Tarybinis Advokatų kolegijos prezidiumo pirmininko atlyginimas buvo 300 rublių, o pirmininko pavaduotojo – 250 rublių per mėnesį. Pirmininkas ir pavaduotojas turėjo teisę praktikuoti, tad bendras mėnesinis Prezidiumo pirmininko uždarbis negalėjo viršyti 330 rublių, jo pavaduotojo – 300 rublių.

Mėnesinis juridinių konsultacijų vedėjų atlyginimas, nelygu kontoroje dirbančių advokatų skaičius (nuo 5 iki per 40), svyravo nuo 50 iki 190 rublių. Vilniaus ir Kauno juridinių konsultacijų vedėjų pavaduotojams buvo mokamas 50 rublių mėnesinis atlyginimas. Tačiau bendras konsultacijų vedėjų ir jų pavaduotojų, tiek gaunančių tarnybinį atlyginimą, tiek jo ne-

gaunančių, mėnesinis uždarbis negalėjo būti didesnis už jau minėtą maksimaliai leistiną.

Juridinės konsultacijos pajamos, likusios sumokėjus advokatams už darbą, buvo pervedamos į Advokatų kolegijos fondą.

Juridinės konsultacijos darbas būdavo tikrinamas ne rečiau kaip vieną kartą per dvejus metus. Buvo tikrinama darbo organizavimas – nuo kiekvieno advokato anketinių duomenų iki vietos partinių, sovietinių ir teisingumo organų nuomonės apie juridinės konsultacijos ir konkrečių jos advokatų darbą. Aišku, dar buvo tikrinama konsultacijos darbo apimtis ir krūvis vidutiniškai vienam advokatui, darbo paskirstymas, neseniai pradėjusių dirbti advokatų aprūpinimas darbu, jų uždarbis ir darbo drausmės konsultacijoje laikymasis, gamybinių pasitarimų rengimas, konsultacijos raštvedyba ir panašiai.

Tikrintojas, klientui neprieštaraujant, galėjo klausyti advokato duodamų patarimų ir nustatyti jų lygį, teisingumą. Taip pat buvo tikrinama, ar yra visų surašytų raštų nuorašai, ar jų skaičius atitinka už mokesčių ir nemokamai surašytų teisinių raštų registracijos duomenis; buvo vertinama pateikiamo rašto teisinis pagrįstumas, kalba, stilius. Be to, buvo peržiūrima dosjė, ar ten atsispindi specialių klausimų studijavimas, ar ruošiami prašymų ir apklausos planų projektai, ar yra ginamosios kalbos tekstas arba planas. Kartu buvo vertinama advokato pozicijos byloje pagrįstumas, jo aktyvumas, klausimų formulavimas, elgesio kultūra, teisminės kalbos kokybė ir surašomų kasacinių bei priežiūros tvarka pateikiamų skundų kokybė, juose išreikštos teisinės pozicijos pagrįstumas.

Buvo privalu patikrinti, kaip teikiama teisinė pagalba juridiniams asmenims, organizuojama teisės propaganda tarp darbininkų ir tarnautojų bei keliamas advokatų profesinis meistriškumas ir idėjinis-politinis lygis.

Aišku, buvo privalu patikrinti, ar laikomasi apmokėjimo už advokatų teikiamą juridinę pagalbą instrukcijos, ar pasitaiko atvejų, kai honoraras yra nepagrįstai didinamas arba mažinamas.

Paaiškėjus, kad konsultacijos vedėjas arba kuris nors advokatas šiurkščiai pažeidė Advokatūros nuostatus, pažymoje galėjo būti įrašyti pasiūlymai iškelti drausmės bylą. Taip pat buvo galima siūlyti skatinti už gerą darbą.

Advokatų kvalifikacijai tobulinti, kaip jau minėta, buvo leidžiami informaciniai biuleteniai, advokatų kalbų rinkiniai. Šiam darbui 1971 m. prie Advokatų kolegijos prezidiumo buvo sudaryta Metodinė taryba. Ji 1983 m. pertvarkyta į Advokatų kolegijos visuomeninį teisminės gynybos mokslinį tyrimo institutą. Instituto užmojai, sakyčiau, buvo itin drąšūs. Užsibrėžta dirbti mokslo tiriamąjį darbą gynybos baudžiamosiose bylose ir atstovavimo civilinėse bei administracinėse bylose klausimais ir dėl advokatų veiklos užkertant kelią nusikaltimams, propaguojant įstatymus ir aiškinant juos gyventojams; daryti apibendrinimus advokatų profesinio darbo klausimais, recenzuoti ginamąsias ir atstovaujamas kalbas, paaiškinti ir panašiai. Taip buvo numatyta leisti periodinį leidinį „Į pagalbą advokatui“.

Skurdūs archyvo duomenys neleidžia plačiau įvertinti instituto darbų. Kita vertus, šiuo klausimu gana aiškia nuomone pareiškė 1989 m. visuotinis advokatų susirinkimas, nusprendęs Visuomeninį teisminės gynybos mokslinį tyrimo institutą

vėl reorganizuoti į Metodinę tarybą, nes mokslo tiriamojo darbo visuomeniniais pagrindais tinkamai atlikti negalima, tam nėra nei pakankamai mokslinių pajėgų, nei materialinės bazės.

NEPRIKLAUSOMYBĖS PRIEŠAUŠRYJE

Sovietų Sąjungos centriniai laikraščiai ir televizija be perstojo kalbėjo apie pertvarką, naująjį mąstymą, o 1987 m. visuotiniame advokatų susirinkime diskusijos prasidėjo nuo susirūpinimo, kad pagal socialistinio lenktyniavimo rezultatus pasuktinėse vietose yra Vilniaus 1-a ir 2-a konsultacijos. Beveik nebūtų ko daugiau pasakyti, jeigu ne dar ir šiandien nevienareikšmiškai vertinama Kauno juridinės konsultacijos advokato V. Merkšaičio kalba, davusi toną keliems mitingą primenantiems susirinkimams ateityje: „Pirmą kartą advokatų kolegijos susirinkime dalyvavau 1949 metų gruodžio 29 dieną, dabartinis susirinkimas, tikėjau, kad bus įdomesnis, nei iki šiol, <...> bet mano lūkesčiai neišsipildė. <...> Mūsų respublikos spauda labai nedrąsiai rašo apie neteisėtus kai kurių teisėsaugos organų darbuotojų veiksmus, nepagrįstai nuteistus asmenis. <...> Man nuo pokario metų neteko girdėti, kad būtų svarstytas ar nubaustas nors vienas teisėjas už tai, kad nuteisė nekaltą asmenį, paskyrė pernelyg griežtą bausmę. Tuo tarpu žinomi atvejai, kai teisėjai baudžiami už pernelyg švelnias bausmes. <...>“

Pirmieji prezidiumai turėjo didesnę autoritetą, įtaką advokatams, o dabartinis Prezidiumas negina advokatų interesų, nori tik kuo greičiau nubausti. Seniau advokatai eidavo į Prezidiumą tartis pačiais įvairiausiais klausimais, o dabar Prezidiumas tarsi iškilęs virš visų advokatų, jautiesi mažas.“ (LCVA, f. R-944, ap. 1, b. 460)

Tuo pat metu 1986–1988 m. SSRS įvyko „korporacinis bumas“ – pradėjo atsirasti kooperatyvai. Kūrėsi ir teisės kooperatyvai. Tarp pirmųjų kooperatinių buvo žmonių, dėl vie-nokių ar kitokių priežasčių nepriimtų į advokatus, bet gerų teisininkų, buvo ir blogų teisininkų, kurių atsikratydavo įstai-gos, buvo ir „veikėjų“, anksčiau už kitus supratusių, kokią auk-so gyslą jiems pateikė laikas. Tai buvo ateityje tradicinės ad-vo-katūros laukiančių pokyčių signalas. Advokatai tai supra-to. 1989 m. visuotiniame advokatų susirinkime advokatas Justinas Stauskas sakė: „Į priešininką – kooperatininką turime žiūrėti su pagarba. Reikia, kad pagal darbą nenusileistu-me teisiniams kooperatyvams.“ O advokatas N. Rasimavičius pareiškė: „Pas mus ne viskas tvarkoje, jeigu kuriasi juridiniai kooperatyvai. Mane jaudina tas faktas, jog šių kooperatyvų nariai vadina save advokatais. Kiekviena valstybė konstituci-ne tvarka gina advokatūrą. Reikėtų kažkaip pasisakyti – kas nėra respublikos advokatų kolegijos narys, tas nėra advoka-tas.“ (LCVA, f. R-944, ap. 1, b. 480)

Apskritai 1988–1990 metais vykusiuose visuotiniuose ad-vo-katų susirinkimuose į kai kurių advokatų mitingų pobūdžio pareiškimus, pavyzdžiui, dėl stojimo į SSRS advokatų asocia-ciją arba naujos Lietuvos SSR konstitucijos priėmimo kole-gos reagavo labai santūriai. Kaip ir dabar, tokių pareiškimų pagrindas sietinas su advokatų nesidomėjimu, kas vyksta ins-

titucijoje tarp susirinkimų. Antraip prieš ar per kiekvieną susirinkimą nebūtų siūloma įsteigti, organizuoti tai, kas jau seniai padaryta ir veikia.

Tuo tarpu už advokatūros sienų gyvenimas kunkuliavo, atrodė, niekuomet nepajudinami stabai per vieną dieną būdavo nuvainikuojami, o naujų atsirasdavo tarytum iš po žemių. Advokatai, matyt, dėl specifinių profesinės sąmonės ypatumų buvo mažiausiai veikiami vienadienių šūkių ir į permainas atsakė rimta profesine pagalba.

Kada ir kaip susikūrė Sąjūdžio teisinio rėmimo grupė, ne kartą yra pasakojęs advokatas Česlavas Okinčicas: „Galutinai apsisprendžiau įsilieti į kovojusių gretas po pirmojo didžiulio mitingo Katedros aikštėje, kur palydėjome deputatus į Maskvą su reikalavimu kovoti dėl Lietuvos Nepriklausomybės. Po to mitingo su advokatu K. Motieka grįžome į advokatų kontorą ir nuplėšėme visus vidinius kontoros skelbimus rusų kalba, kurie dominavo kontoroje (kurioje dirbo tik 10 proc. nelietuvių). Pradėjome kurti Sąjūdžio teisinio rėmimo grupę.“ (*www.lrs.lt*) „Visoje Lietuvoje kūrėsi Sąjūdžio rėmimo grupės, todėl nedelsdami įsteigėme ir savąją, teisinio rėmimo grupę. Beje, kokio nors oficialaus draudimo, pasipriešinimo nebuvo: kas už – tas dalyvavo steigiamajame grupės susirinkime, kas prieš ar dar dvejojo – tas ne. Ir tiek.“ (Lietuvos advokatūra, 2008, Nr. 3 (28))

Be minėtų advokatų, aktyvūs Sąjūdžio pagalbininkai buvo advokatai Egidijus Jarašiūnas, Jonas Kairevičius, Petras Kudaba, Jonas Liaučius, Liudvikas Narcizas Rasimavičius, Valerijonas Šadreika, Zita Šličytė, Šarūnas Vilčinskas ir daug kitų kuklių advokatūros narių.

Advokatai Egidijus Jarašiūnas, Jonas Liaučius, Kazimieras Motieka, Česlavas Okinčicas, Liudvikas Narcizas Rasimavičius, Valerijonas Šadreika savo parašais sutvirtino ir Kovo 11-sios Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo aktą. Atkuriamojo Seimo nare tapo advokatė Zita Šličytė.

Ne kartą teko girdėti, kad Advokatų kolegijos prezidentas mažai prisidėjo remiant Sąjūdį, kad tai buvo tik pavienių advokatų iniciatyva. Advokatas Algimantas Dziegoraitis dar 1990 m. sakė, kad „advokatūra kaip institucija per mažai dalyvavo atgimimo procese, jame praktiškai dalyvavo atskiri asmenys, o ne institucija“ (LCVA, f. R-944, ap. 1, b. 489). Ta proga būtina priminti, kad iš devynių Advokatų kolegijos prezidento narių trys – Kolegijos prezidento pirmininko pavaduotojas V. Šadreika, nariai P. Kudaba ir K. Motieka – buvo Sąjūdžio teisinio rėmimo grupės aktyvistai.

PASKELBUS NEPRIKLAUSOMYBĘ

Eilinis 1990 m. visuotinis advokatų susirinkimas vyko po nepamirštamųjų Kovo 11-sios akimirų. Atkreiptinas dėmesys, kad kiekviena jame kelta mintis, teiktas siūlymas per pastaruosius dvidešimt nepriklausomybės metų buvo įgyvendintas. Teigiamus siūlymus įgyvendino patys advokatai, o neigiamų sprendimai buvo primesti iš šalies.

Advokatas Isakas Kaganas sakė, kad Advokatų kolegija turi vieną kartą tapti savarankiška organizacija, atsakyti savo globėjų, kuratorių, prižiūrėtojų. Naujai išrinktas Prezidiu-

mas į rengiamą Advokatūros įstatymą turėtų įtraukti nuostatą, kad advokatūra yra savarankiškas institutas be jokių iš viršaus šefuojančių ir prižiūrinčių organizacijų.

Advokato J. Liaučiaus (jau Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo nario) nuomone, pagal demokratijos pobūdį 1940 m. mūsų instituto istorija sustojo. Būtina visiškai demokratizuoti nepriklausomos Lietuvos advokatūros valdymo organus, leisti advokatui ir klientui susitarti dėl mokėjimo už darbą sąlygų, už nemokiems klientams teikiamas paslaugas įpareigoti sumokėti valstybę (LCVA, f. R-944, ap. 1, b. 489).

Advokatūros istorijos ratas vėl pajudėjo. Advokatų organizacija sustiprėjo materialiai, per dvidešimt nepriklausomybės metų advokatų padaugėjo nuo 297 iki 1 611 (advokato padėjėjai čia neįtraukti).

Prabėgę Lietuvos nepriklausomybės metai pasižymėjo Advokatūros įstatymų gausa. Kiekvienas įstatymas buvo priimamas dėl skirtingų priežasčių. Kiekviena naujai į valdžią atėjusi politinė jėga neatsispausdavo pagundai savaip interpretuoti advokatūros savivaldą ir visų laikų visų valdžių norui suvalstybinti advokatūrą. 1992 m. priimtas pirmasis Lietuvos advokatūros įstatymas – demokratiškiausias iš visų vėliau jį keitusių. Greta vieno iš pagrindinių – advokatų nepriklausomumo – principo, įstatyme buvo įvardyti ir kiti advokato veiklos principai: konstitucinės teisės gintis garantavimas, advokato veiklos laisvė ir savarankiškumas, advokatų tarpusavio santykių demokratiškumas ir kolegialumas, laisva korporacija, įstatymų ir profesinės etikos taisyklių laikymasis.

1994 m. po ilgų diskusijų priimti Advokatūros įstatymo pakeitimai. Jų priėmimo sudėtingumą atspindi ir ta aplinkybė, kad teko patirti Respublikos Prezidento veto procedūrą. Advokatūros įstatymo pakeitimai vertinti labai prieštaringai. Beveik daugiausiai diskusijų sukėlė įstatymo nuostatos dėl tapimo advokatu tvarkos. Skirtingai nei iki tol galiojusiam įstatyme, pakeitimai atvėrė duris į advokatūrą be kvalifikacinių egzaminų gana didelei daliai teisininkų.

Įstatymo pakeitimais buvo sustiprintas valstybės kišimasis į advokatūros klausimų sprendimą, ypač plačius įgaliojimus suteikiant teisingumo ministrui. Pavyzdžiui, teisė įrašyti asmenis į advokatų sąrašą atimta iš advokatų savivaldos – Lietuvos advokatų tarybos, ir perduota teisingumo ministrui. Pastarajam taip pat suteikta teisė kelti advokatams drausmės bylas, o Lietuvos advokatų tarybai apribota teisė siūlyti advokatų egzaminų komisijos narius.

1998 m. priimtas naujas Advokatūros įstatymas. Jis ypač svarbus dėl to, kad jame pirmąsyk įtvirtinta nuostata, jog advokatai yra nepriklausoma Lietuvos teisinės sistemos dalis. Toks demokratiniam pasaulyje įprastas valstybės požiūris į advokatūros vietą Lietuvos teisinėje sistemoje nuteikė teigiamai. Valstybės požiūrio į advokatūros veiklą pasikeitimą rodo ir įstatymo nuostatos, grąžinančios advokatų savivaldai ankstesnes teises, pavyzdžiui, Lietuvos advokatų tarybai vėl suteikta teisė įrašyti asmenis į advokatų sąrašą.

Šis įstatymas naujai reglamentavo pripažinimo advokatu tvarką; klausimus, susijusius su advokato teise verstis praktika; advokatų profesines teises ir pareigas, advokatų savivaldos sistemą ir kitus advokatūros funkcionavimo principus. Įgyvendinant šio įstatymo nuostatas 1999 m. priimtas Advokatų profesinės etikos kodeksas, nustatantis profesinės etikos standartus, taikomus advokatų tarpusavio santykiams, santykiams su klientais ir advokatūros savivaldos institucijomis. 2005 m.

priimtas naujas Lietuvos advokatų etikos kodeksas suderintas su europiniais advokatų profesinės etikos reikalavimais.

Lietuvai stojant į Europos Sąjungą teko Lietuvos teisinę bazę suderinti su Europos Sąjungos reikalavimais. Ne išimtis ir Advokatūros įstatymas – Europos Sąjungoje buvo priimtos kelios direktyvos, reglamentuojančios advokatų veiklą, ir jų nuostatas reikėjo perkelti į Advokatūros įstatymą. Kartu nuspręsta įstatymą iš esmės atnaujinti, advokatų veiklos reglamentavimą pakoreguojant pasikeitusių visuomeninių santykių aspektu.

Dėl Respublikos Prezidento apkaltos proceso sukeltos didelės politinės įtampos 2004 m. pavasarį Advokatūros įstatymo priėmimas vyko taip skubiai ir chaotiškai, kad Seimas dėl jį priimant padarytų procedūrinių pažeidimų buvo priverstas pakartoti balsavimą. Deja, nors advokatūra kategoriškai prieštaravusi, įstatymas buvo priimtas ir įsigaliojo.

Naujasis įstatymas kaip niekada neleistinai žemai nuleidžia priėmimo į advokatus reikalavimų kartelę. Be egzaminų tapti advokatais leidžiama visiems teisininkams, turintiems bent penkerių metų teisinio darbo stažą. Dar didesnį nerimą kėlė tai, kad advokatais leista tapti teistiems asmenims, kurie nusikaltimus padarė dirbdami teisinį darbą (šiomet ši norma panaikinta).

Kita Seimo „dovana“ advokatų savivaldai – draudimas Lietuvos advokatų tarybos pirmininkui ir jo pavaduotojams būti atstovais ar gynėjais teisme, ikiteisminio tyrimo įstaigose, valstybės ar savivaldybių institucijose bei įstaigose. Matyt, tai buvo kai kurių įtakingų Seimo narių kerštas nušalintojo prezidento advokatams. Be to, Lietuvos advokatų taryba iš savivaldos institucijos tapo tik savivaldos organu.

Toks Seimo žingsnis neliko nepastebėtas ir už Lietuvos ribų – Europos advokatūrų ir teisininkų draugijų taryba net kelis kartus kreipėsi į Lietuvos Respublikos Seimą ir Respublikos Prezidentą susirūpinusi dėl Advokatūros įstatymo nuostatų, keliančių nepateisinamai žemus reikalavimus pretendams į advokatus ir nustatančių neleistinus advokatų savivaldos varžymus.

Minėtos įstatymo nuostatos nustelbia įstatymo privalumus – advokatams suteikta galimybė rinktis naujas veiklos formas, advokatūros savivaldos struktūra pertvarkyta į vieningą organizaciją, kitų Europos Sąjungos valstybių advokatams suteikta teisė praktikuoti Lietuvoje ir kita.

2005 m. vasarą Seimas yra priverstas priimti vos prieš mėtus įsigaliojusio Advokatūros įstatymo pataisas ir šitaip pripažinti dalį savo padarytų klaidų. Svarbiausias šių pakeitimų aspektas – gražinamas egzaminas visiems, norintiems tapti advokatais.

Nepriklausomybės atkūrimas Lietuvos advokatūrai 1992 m. rugsėjo 20 d. atvėrė Tarptautinės advokatų asociacijos (*International Bar Association – IBA*) duris. Tai yra didžiausia advokatus ir advokatūras vienijanti organizacija pasaulyje. Lietuvos advokatūra ne tik perėmė teigiamą kitų valstybių advokatų patirtį, bet ir pati įnešė ne mažiau svarbų indėlį į pagrindinių advokatų veiklos principų sklaidą pasaulyje.

Lietuvai siekiant narystės Europos Sąjungoje padidėjo ir Lietuvos advokatūros poreikis įsilieti į Europos advokatų organizacijas. 2004 m. pradžioje Lietuvos advokatūra tapo Europos advokatūrų ir teisininkų draugijų tarybos (*Council of the Bars and Law Societies of Europe – CCBE*) stebėtoja, o tu pačių metų gegužės 1 dieną – tikrąja nare. CCBE per savo

nares vienija daugiau negu 700 000 Europos advokatų – ji oficialiai pripažinta advokatams Europoje atstovaujanti organizacija.

Apie minėtus Advokatūros įstatymus ir valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistemą mūsų žurnale išsamiai yra rašiusi advokatė Eglė Balnienė (Lietuvos advokatūra, 2008, Nr. 1 (26)). Žurnalo puslapiuose nepraleisti ir kiti advokatams svarbūs ir įdomūs pastarųjų aštuonerių metų įvykiai. Todėl nėra reikalo pasakoti, kas buvo rašyta žurnale – viename iš mūsų savivaldos simbolių. Baigiant būtina tarti keletą žodžių apie mūsų simboliką.

MŪSŲ SIMBOLIAI

Šiandien įprasta kiekviename mūsų susibūrimo matyti Lietuvos advokatūros vėliavą, emblemą, o advokatas teismo posėdyje neįsivaizduojamas be mantijos ir advokato ženkle. Šie mūsų simboliai jauni, kaip ir atgauta Lietuvos nepriklausomybė.

Advokatas ir dailininkas Savinijus Katauskas pasakoja: „Lietuvos advokatūros vėliavą, ženklą, ženkliuką, gairesles sukūriau ruošiantis Lietuvos advokatūros įkūrimo 80-mečio paminėjimui. Buvau pakviestas ruošiant paminėjimo programą. Tada būta daug sumanymų ir paminėjimas gavosi iškilmingas, įsimintinas. Suprasdamas, kad visa tai bus ilgam ir pirmą kartą Lietuvos Advokatūros istorijoje, su didžiuoju noru ėmiausi atlikti tai, kam pasiruošiau jau seniai, kurdamas ekslibrisus, emblemas, ženkliukus ir kitą atributiką. Buvo nesunku ir viską padariau nemokamai ir esu patenkintas, kai matau Lietuvos advokatus nešiojant mano sukurtą ženklą ant mantijos, o ženkliukus švarkų atlapuose. Vėliavos berods neturi mūsų artimiausi kaimynai latviai ir lenkai. Sprendimą, kas turi būti įrašyta emblemoje, sugalvojome kartu su kolega advokatu Algimantu Dziegoraičiu, bevartydami lotynų kalbos žodyną.“

Lietuvos advokatūros vėliava

Lietuvos advokatų taryba 1999 m. lapkričio 18 d. posėdyje patvirtino vėliavos ir ženkle aprašą. Vėliava dvipusė, baltos spalvos, šilkinė, siuvinėta, 1,2 metro pločio ir 1,4 metro

ilgio, iš trijų pusių apsiūta 5 centimetrų ilgio aukso spalvos kutais. Prie vėliavos tvirtinimo krašto – aukso spalvos pintas kaspinas su dviem kutais. Abiejose vėliavos pusėse centre išsiuvinėta 1 metro skersmens Lietuvos advokatūros emblema – aukso spalvos lauro šakelių vainikas. Vainiko viršuje – sidabro spalvos Gediminaičių stulpai. Vainiko vidinėje pusėje – ratu lenktas 7 centimetrų aukščio raudonos spalvos užrašas LIETUVOS ADVOKATŪRA. Emblemos centre supinta aukso spalvos raidė A ir raudonos spalvos raidė V. Vainiko skersmens santykis su raidžių A ir V aukščiu yra 1:3. Emblemos viduryje – horizontalus 5 centimetrų aukščio sidabro spalvos užrašas ADVOCO. Vėliavą išsiuvinėjo dailininkė Irena Vabalienė.

Pirmą kartą advokatams vėliava buvo pristatyta 1999 m. gruodžio 3 d. Lietuvos nacionalinės filharmonijos Didžiosios salės scenoje, kur ją pašventino Vilniaus Švento Mikalojaus bažnyčios klebonas kunigas Edmundas Paulionis.

Advokatūros emblema – apvalus aukso spalvos lauro šakelių vainikas. Vainiko viršuje – aukso spalvos Gediminaičių stulpai. Vainiko vidinėje pusėje – ratu lenktas tokio pat pločio raudonos spalvos užrašas LIETUVOS ADVOKATŪRA. Emblemos centre supinta aukso spalvos raidė A ir raudonos spalvos raidė V. Vainiko skersmens santykis su raidžių A ir V aukščiu yra 1:3. Per emblemos vidurį raidės AV kerta horizontalus žalios spalvos užrašas ADVOCO.

Be to, Advokatų taryba 2000 m. spalio 19 d. sprendimu patvirtino Advokato ženklą ir rekomendavo jį nešioti ant mantijos kairiosios pusės. AVERSE ženklas dviejų aukštų. 1-asis aukso spalvos lauro šakelių 4 milimetrų pločio spausto metalo vainikas su Gediminaičių stulpais viršuje. 2-sis balto metalo 42 milimetrų skersmens skritulys, kurio pakraščiais 4 milimetrų aukščio raidėmis užrašyta LIETUVOS ADVOKATŪRA. Skritulio centre supinta 16 milimetrų aukščio juodos spalvos raidės A ir V. Vainiko skersmens santykis su raidžių A ir V aukščiu yra 1:3. Per skritulio vidurį AV raidės kerta horizontalus 3 milimetrų aukščio ir 35 milimetrų ilgio juodos spalvos užrašas ADVOCO. Ženklas išgaubtas, užrašai įspausti. REVERSAS lygus. PRIESAGAS – geltono metalo 38 milimetrų skersmens veržlė.

Kolekcininkų žiniai – pirmoji ženklų partija buvo pagaminta be Gediminaičių stulpų.

Lietuvos advokatams mantija nebuvo naujas dalykas. Pirmą kartą advokatų apranga teismo posėdžiuose viešai susirūpinta 1928 metais. Advokatų taryba nutarusi, kad teisme advokatui privalu dėvėti uniformą – surdutinį kostiumą su tam tikru ženklu (dar nenustatytu). Su šiuo siūlymu kreiptasi į teisingumo ministrą, bet negauta jokio atsakymo (Prisieksusių Advokatų Tarybos Apyskaita už 1928 metus).

Po metų šis klausimas buvo svarstomas visuotiniame advokatų susirinkime. Siūlyta teisme dėvėti fraką, vizitinį kostiumą. Balsų dauguma jau buvo pasirinktas surdutas – ilgas

dvieilis vyriškas drabužis, per liemenį siauresnis tamsios medžiagos švarkas ilgais skvernais. Bet tuo metu vienintelė moteris advokatė Liuda Purėnienė priminė, kad Taryba, nustatydama advokatams surduta, pamiršo moteris advokates, kurios surduto negali užsivilkti. Tolesnėse diskusijose buvo prisiminta toga (mantija). Togos įvedimui prieštaravo advokatai A. Bulota ir K. Šalkauskis. Pasak jo, „togos teismuose įvestos užsieniuose nuo tų laikų, kuomet kunigai teisdavo, todėl dabartinių laikų yra tai anachronizmas ir, neliečiant tikybos reikalo, togos teisme yra nepriimtinos“. Buvo nuspręsta teisme dėvėti vizitinį kostiumą (Prisieksusių Advokatų Tarybos Apyskaita už 1929 metus).

Bet jau 1931 m. pabaigoje Taryba nutarė: „Pripažinti reikalingumą įvesti togas ir prašyti Tarybos narį Z. Toliušį išdirbti atitinkamas taisykles jas įvesti ir dėvėti.“

Advokatas A. Bulota ir toliau atkakliai prieštaravo togos įvedimui, ir diskusijos nerimo dvejus metus. Anot A. Bulotos, „Europoje tas togų teismuose vartojimas suprantamas ir pateisinamas kaip senovės liekana, pas mus bus tik pamėgdžiojimas mums svetimų gana maskaradiškų formų, ir tai tuo laiku, kuomet jau ir dvasiškija, nuo kurios tos skraistės paeina, savo sutanų atsikratinėja.

Būdamas teisme gynėju, paprasta gyvenimo išvaizda advokatas tik pabrėžtų savo artimumą ir prieinamumą tiems žmonėms, kuriuos jis gina ir atstovauja, įnešdamas į formalią Teismo atmosferą gyvumo ir nuoširdumo gaivinantią dvasią.

Susilyginimo su Prokuratūra tik išorės atžvilgiu siekti nevertėtų: geriau stengtis perviršinti ją žiniomis, rimtumu, stropumu, darbštumu.“ (Prisieksusių Advokatų Tarybos Apyskaita už 1931 metus)

Naujas Teismų santvarkos įstatymas šį ginčą išsprendė togos naudai. 1934 m. Klaipėdos hitlerininkų teismo procese visi advokatai dėvi togą. Beje, tokią togą su žaliais siuvinėtais apvais mūsų laikais teisme dėvėjo šviesios atminties kolega advokatas A. Dziegoraitis.

Ant advokatų pečių mantija vėl sugrąžinta pagal 1992 m. vasario 6 d. Lietuvos Respublikos teismų įstatymą. Jis nustatė, kad teismo posėdyje advokatai privalo dėvėti mantiją. Jos modelį parengė Respublikinis valstybinis buitinių paslaugų techninis mokslinis centras. Modelis 1994 m. vasario 2 d. buvo pateiktas teisingumo ministrui tvirtinti. Šį kartą apskritai nekilo diskusijų dėl mantijos reikalingumo.

Prie advokatų simbolių priskirtinas profesinės bendruomenės (institucijos) šiandieninis pavadinimas „Lietuvos advokatūra“. Kai kurie kolegos mano, kad ne itin vykusio pavadinimo atsiradimas sietinas su 2004 m. priimtu Advokatūros įstatymu. Pastarojo įstatymo projekto autoriai susidūrė su įvykusi faktų – jau buvo patvirtinta ir pašventinta vėliava su užrašu „Lietuvos advokatūra“, ženklas, nuo 2000 m. leidžiamas tokio pavadinimo žurnalas. Pirmą kartą tokį institucijos pavadinimą į gyvenimą išleido Seimo narys Česlovas Stankevičius, 1992 m. rugsėjo 15 d. svarstant pirmojo Advokatūros įstatymo projektą.

* * *

Šis pasakojimas – ne Lietuvos advokatūros istorija. Tai lyg tos istorijos didelio mastelio kontūrinis žemėlapis, kuriame kiekvienas advokatas savo atsiminimais, pastebėjimais, nuotraukomis gali pašalinti gausias baltas dėmes, kita vertus, – pasakojimas be pabaigos, nes advokatai Lietuvoje dirbo, dirba ir dirbs...